

PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL I • NR. 31 • 17 AUGUST 1990

DIN SUMAR:

- ALEXANDRU GEORGE : Nașterea „dreptei” românești
- GABRIEL ANDREESCU : Din nou despre marxism
- PAVEL CÂMPEANU : Evenimentele din martie de la Tîrgu Mureș – un sondaj de opinie
- SORIN DUMITRESCU : „Lazăr, prietenul nostru...”
- Trebuie educat și omul de rind și intelectualul” – un interviu cu KATHERINE VERDERY, cercetătoare în domeniul antropologiei sociale (S.U.A.), semnat de GABRIELA ADAMEȘTEANU
- MIHAI SIN : „Dacă nimeni nu va trăișă”
- G.I.D. – istoria unui grup.

SĂ REÎNVĂȚĂM IUBIREA

Ne aflăm la jumătate de secol de la războli, posessorii ai unui mare capital de suferință pe care sîntem datorii să-l transformăm în capital de înțelepciune. Poate că această conversie este deja făcută, prin vorbele unei mari personalități culturale, unul dintre morii nevinovați jertfii în jocurile absurdului, care, cu puțin înainte de a muti, a spus : „Să nu ne răzbunăți”.

Sîntem oare pregătiți pentru a primi un asemenea mesaj ? Poate că da – pentru că o bună parte dintre noi au învățat această stranie lecție a istoriei, lecția non-violenței. La orice atac trebuie răspuns neviolent, la orice act de ură trebuie răspuns cu un act de iubire.

Poate că nu – pentru că o bună parte dintre noi nu s-au despartit de reflexele de ură generate de o îndelungată locuire a unui interiu de-abia de curind a intrat în dizolvare. Cum s-a observat, am rămas, după moarte tiranul, cu enorme resurse de ură, de care nu ne putem despărții decât pe două căi. Una complexă și benefică : oneanizarea urii printre-un exercițiu spiritual. Altă, rudimentară și malefică : aruncarea urii asupra cuiva. Deși orice om cu o minimă experiență în jocul de săh și-a cîntecat cea mai simplă este și cea mai proastă, tentația căii simple și nocive a greu de surmontat. Asupra cui pare cel mai ușor să aruncăm rezervele de ură ?

Există, din fericire, minorități – etnice, politice, religioase, sociale. Sîi există, maiales, unguri.

Căci unguri vorbesc altă limbă – pe care nu intenționează să o uite – și vin dintr-un alt spațiu ancestral. Ce sănsă, pentru profesioniștii învățăbirii, de a refacă de aci portretul arhetipal al adversarului ! Ce simplă cale de acces către irațional !

Stim cu toții că statele europene nu intervin, în cazul unui conflict, nici măcar în favoarea victimelor – cu atînă mai absurdă și temeră că ar putea interveni în favoarea agresorului. Totuși, unii dintre noi aşteaptă date de 30 august cu spaimă paradoxală cu care campionii onirizărilor și oî nestîntîjoi așteaptă, în fiecare zi de 4 martie, repetarea cutremurului. Ungaria a declarat, în toate ocazile, pînă la sajietatea lipsă oricăror pretенții teritoriale, și-a redus efectivile armatei cu o treime, pare interesată aproape exclusiv de redresarea economică (la un eveniment electoral important de-abia 13%, dintre unguri s-au prezentat la vot). Totuși, profesioniștii învățăbirii folosesc orice ambiguitate de exprimare, orice greșeală de traducere, orice posibilă schimbare de context, pentru a inventa infricoșătoare amenințări belicoase. Stim cu toții că acțiunile ale căror autori nu sunt cunoscute nu pot fi folosite pentru a acuza pe cineva și totuși minoritatea maghiară este mereu acuzată de așa-zisele profanări de statul din Ardeal. În orice țară civilizată, împărtirea elevilor în clase intră în atribuțiile unui modest inspector școlar, numai la noi profesioniștii învățăbirii au reușit să transforme o operație de rutină într-un scandal european. Actele de cruzime pe care noi, români, ni le-am făcut unii altora la mijlocul lui iunie ne-au uitat mai întîi pe noi, și au uitat întreaga Europă, dar nu încetăm să acuzăm cruzimile altora, rememorînd unilateral o istorie reciproc insingurată. Ne pregătim, crîșpați și vindicativi, să aniversăm 50 de ani de la Dictat – fără să ne amintim că Cehoslovacia, Polonia, Franța, Norvegia și atîțea alte țări au trecut cu melancolică distincție peste aniversări la fel de grele, refuzîndu-și ispitele impure ale xenofobiei. Ne pregătim, încărcați de resentimente, să ne numărăm mormîntele, să ne comemorăm morții – dar comemorarea morților este, măcar în parte, un act ritual, religios ; pentru noi, un act creștin. Să fi uitat cu totul că sîntem un popor creștin și creștinismul este o religie a iubirii ! Să fi uitat că pe lume există și iubire ?

Sîntem atît de debusoalați, în această lungă și grea ieșire din infern, încît nu avem răgazul necesar pentru a observa cîte lucruri ne pot apărea de unguri. Învățăm, din școală, că sîntem o insulă lingvistică, „un popor latin într-o mare slavă”, și cîpătăm o cînumită mindrie, un vag sentiment al insigurării și ne deprindem să înconjurăm cu secretă iubirea istorio supraviețuirii noastre. Dar izolare lingvistică a minorităților este și mai acută decît a noastră și e normal să genereze cel puțin aceleasi sentimente de mindrie și insigurare. Ne contemplăm, suspicioși, din propriul regat de singurătate. Există, între popoarele noastre, o acută stare de neindiferență ; o asemenea stare, atunci cînd apare în relațiile inter-umane, băsculează frecvent spre iubire. Vom fi capabili, oră, să arătăm că binele este mai puternic decît răul ! Transilvania unește popoarele noastre într-un sol de vesnică legătură istorică. Ne vom putea arăta, oră, vrednic de a convînzi în armonie pe acest pămînt binecuvînat ?

Să ne numărăm mormîntele. Nu sint ore destule ! Nu vom putea, oră, păsi, cu optimism, cu mină întinsă către celălalt, pe drumul împăcării !

EXTRAS

„REVOLUȚIA NU ESTE ÎNCHIATĂ”

JEAN-FRANÇOIS REVEL

CATACOMBES

MESSENGER SI PROFESSIONNEL DE L'ELITE DU SILENCE
N° 226-227 - JUILLET-AOUT 1990 - 12 PAGES - 12F

In 1989, țările Europei centrale au eliminat regimurile totalitare. In 1990, le este foarte greu să construiască în locul acestora un alt sistem. Se vorbește des de „revoluțiile” făcute de aceste țări. Dacă prin „revoluție” se intențează transformarea societății, atunci, în Europa centrală, revoluția rămâne de făcut.

Și, în primul rînd, trebuie să distingem

între țările unde planul lui Gorbaciov a reușit și cele în care a fost pulverizat de presiunea populară. La început, Gorbaciov nu visea, în mod evident, să distrugă comunismul în Europa. El visea să-l modernizeze plasând la conducere adepti prezumtiivi ai „perestroikai”.

Acest program nu a reușit decât în două țări: România și Bulgaria. Comuniștii au schimbat eticheta, dar au păstrat puterea. Acestea sunt „traversuri politice” (cum le numea regent în „Il Giornale”, Luigi Offeddu). Se va obiecta că ele au fost legitimate de puțin timp prin vot. Tehnic este exact. Dar în ce condiții s-a votat? Cei 85% sunt pentru – cîștigător Ion Iliescu, președintele român, cu puține procente mai puțin doctru Ceaușescu, sunt o incepție. Victorie „zdrobitoare” în toate sensurile termenului.

Vechile partide de opoziție, zdrobite de patru decenii de totalitarism nu erau, în mod cert, deosebit de convinsă, cu atât mai puțin cu cît n-au prea fost lăsate să vorbească. În plus s-a întâmplat un fapt curios: în toate revoluțiile, de obicei, vedem apărind numeroase personaje politice noi. Aici, în săptămâna să săbăoană mai mare miliardară, gata să plătească factura schimbării, are frica sațifului în necunoscut. Ce vor deveni, observă un responsabil al Nouului Forum tehnic invigător al alegerilor, acestea sunt de mult de mici burocrati neproductivi cu care partidul comunist a impinzat aparatul economic de stat pentru a recompenza fidelitatea lor politică și care nu sunt singurii pe care ritmul de lucru occidental îi sperie. Cu criticismul obisnuit, Alexandru Zinoviev scrie că „în Europa de Est oamenii vor să concilieze tenea și parazitismul comunist cu abundența capitalistică”.

Este mai dificil decât s-a spus, chiar cind s-a ieșit din comunism, de a ieși din consecințele comunismului. Țările Europei centrale sunt în sfârșit de „comunism depășit”, dar pentru ele reunirea este de abia începe.

Traducere de
SERGIU CRUPENSCHI

CERNAVODĂ!

ENERGIA NUCLEARĂ – ELECTRICITATE IEFTINĂ ȘI CURATĂ

- Energiea nucleară ar trebui limitată
- Rendimentul actual de utilizare a materialelor fisionabile este total ineficient
- Centralele de la Cernavodă va costa 300 miliarde lei ● Advarorii îngrijorătoare în „Alacarea cortina” ● Centrul radioactiv nu o poate antecălcăa nimănii ● 30 de tone de deșeuri per reactor într-un an
- Consecințele vor fi publice.

Decenul săse părea să fi adus omenirii rezolvarea problemei energiei. Cercetările în domeniul fisurilor nucleare aveau deja rezultate încurajătoare, preluate cu entuziasm de industria angajată în lupta pentru cucerirea naturii. Se ridicau și numeroase probleme noi și nebunite, dar și făcute ignorarea decât rezolvarea unora dintre ele și întărice în impas.

Dacă în 1973 rata de creștere a ponderii energiei nucleare-electrice a atins 50% pe plan mondial, ea caracterizând în special țările avansate economic din Europa și America de Nord, a urmat imediat declinul, conținându-se clara tendință spre o „creștere zero” la nivelul anului 1992. Scăderea ce părea a deveni bruscă a fost oarecum atenuată de intrarea țărilor slab dezvoltate în circuitul energetic nuclear. Concluzia lui Dennis Gabor (premiul Nobel pentru fizică) și a colaboratorilor săi în acest context și dincolo de interesele financiare și industriale de moment: „Pericolele evidente ale acestei tehnologii (nucleare, n.) sunt de aza natură, înlocuită eforturile trebuie îndreptate spre accelerarea dezvoltării altor tehnologii energetice. Considerind problemele pe care le pun numeroasele componente nucleare, dezvoltarea energiei nucleare ar trebui limitată”.

Sunt propuse deja pe plan mondial și soluții alternative cu reale posibilități de a rezolva criza generală de energie. Unele dintre acestea reiau și studiile în domeniul nuclear, dar de pe cu totul alte poziții. În orice caz, părerile devin unanimă că răndamentul actual de utilizare a mineralelor fisionabile este total ineficient, echivalind cu risipa. În acest mod, la scurt timp după epuizarea petrolului în lume, se va epuiza și combustibilul nuclear. Prea se merge pe principiul „după noi – potopul”.

În „dilema” generală, se pune problema (poate puțin cam tirziu) oportunității centralei nucleare-energetice de la Cernavodă. Construcția și punerea în funcțiune a celor cinci unități energetice vor costa estimativ 125 miliarde lei, dar luând în calcul și cheltuielile de dezafectare la începuten activități, precum și întirzările și reparările deja produse, ne putem aștepta la un preț de aproximativ 300 miliarde lei.

De la directorul canadian al sanctuarului, domnul John Krager, afișat că în luna martie 1990 situația lucrărilor de construcție la prima unitate energetică (cea mai avansată) era următoarea: lucrări de construcție 85%; montaj mecanic reactor 30%; montaj meca-

nic grup convențional 70%; echipamente electronice și automatizare 15%. Avind în vedere că acesta din urmă implica oca mai mare cheltuială (în principal valoarea convertibilă), se poate concluziona că ne aflăm într-un moment înca reversibil al acestor investiții.

În timpul administrației Ceaușescu au apărut seisme nereglă în construcție, fapt datorat și lipsei acută de specialiști români cu practică în activitatea de concepție și producție a echipamentelor nucleare. Cu prilejul „afacerii Cortina” au ieșit la iveau unice adevăruri îngrijorătoare, pe care nu le mai putem ignora. Iată cîteva păreri oficiale exprimate în litigiu dintre executant și beneficiar, generat de dispozitivul antifoc „Cortina”, care prezenta deficiențe grave, deplasate în timpul instalării:

● Institutul de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnică pentru Electronică (dir. adj. st. ing. I. Boconciu): Dispozitivul prezentat spre analiză (1988) nu a răspuns corespunzător incercărilor.

(Multe elemente ale acestuia erau deja montate de fabrică)

● Lt. Col. D. Bescu – specialist inginer militar – refuză avizarea produselor.

● Prof. Dr. P. Sandru, specialist nuclear de la I.F.A.: Produsul nu corespunde calitativ și trebuie înlocuit.

● Proiectantul și institutul care a efectuat incercările: Nu dispunem de o tehnologie de testare prin care să se precizeze durata de funcționare a dispozitivelor din categoria celor în cauză.

Profesorul P. Sandru, ca și directorul J. Krager, apreciază că se impune și verificarea calitativă a echipamentelor furnizate de partenerii străini. Cine, unde și cu ce ar putea să facă asta?

Conform studiilor să-știm posibilitatea unei avarii grave de $2,5 \cdot 10^{-4}$ reactor/an, cifră corectată la $4,5 \cdot 10^{-4}$ reactor/an după catastrofa de la Cernobil. Aceste calcule vizau reactoră corect construită, dar în cazul prezenței unor deficiențe din start riscul poate fi de $5 \cdot 10^{-3}$ reactor/an, adică unul din reactorii de la Cernavodă va suferi o avarie gravă în cel de 25 de ani de funcționare. Astă că să nu mai vorbim despre avariiile mai puțin grave, menurate în calcul, dar mult mai probabile, care ar afecta numai teritoriul național, nu și al țărilor vecine. Acceptând variantă ideală, aceea că nu se va produce nici o avarie de nici un fel, pe totă perioada de funcționare a centralei, rămîn totuși trei categorii de probleme legate de:

● extracția, depozitarea și prelucrarea minereului de uraniu;

● modul de utilizare și circulație a agentului secundar de răcire (apă curgătoare);

● fixarea și stocarea definitivă a deșeurilor.

Pentru cele cinci U.E. de la Cernavodă sunt necesare mai multe milioane de tone de minereu de uraniu, având în vedere capacitatea de 100 reactor. Asigurarea ritmică a întregii cantități presupune pentru România eforturi tehnice și financiare deosebit de mari. Drujbul uraniului din mină pînă la bază de ardere implică tehnologii speciale pentru protecția muncii, dar și a mediului. Riscul contaminării radioactive nu va fi niciodată excesiv. Agentul termic primar (apă grea) are circuit închis și nu ridică probleme în condiții normale, dar agentul secundar este apă usoră în circulație deschisă (canalul Dunăre-Mare Neagră). Pe lîngă incălzirea care poate că nu va constitui un impediment, va avea loc și o contaminare radioactivă pe care nu o poate antecălcăa nimănii, dar o vom putea măsura atunci când va exista.

Ce se va întimpla cu flora și fauna dobrăgeană, sau cu nivelul freatic?

După apariția primelor bare combustibile arse, se

pune problema păstrării lor timp de cinci luni în bazine cu apă de răcire. Aceste bare vor fi foarte radioactive! De mentionat și faptul că în vederea unei bune funcționări a reactorului, în fiecare an se reinnoiește aproximativ o treime din incărcătura sa. Astă însemnată 30 tone deseuri pe reactor/an. Recuperarea rezidiurilor lichide și gazeuze se face în recipienți din materiale speciale, dar niciodată în totalitate. Fixarea deșeurilor solide se realizează în plumb, borosilicat, bitum sau beton, iar depozitarea în mine sau saline părașite, la adâncimi de peste 300 m, acolo unde umiditatea este redusă. Totuși, există pericolul degajării radionucleizilor în atmosferă și de aceea se impun supravegherile continuă a acestor zone, care ar trebui să fie cît mai nepopulate. Soluții perfecte nu au fost găsite nicăieri în lume. Ce poate face în acest domeniu județul Constanța, sau chiar România?

Rezolvarea de compromis a fost la indemnă doar tărilor care dețin zone întinse cu populație rară sau chiar nepopulare. Este cazul S.U.A., U.R.S.S., Canada, China etc., dar nu și al României. Chiar și astfel de țări au renunțat sau încep să renunțe la construirea de noi centrale nucleare pe teritorile proprii, datorită multpilelor dezavantaje de ordin economic, social și ecologic. Astfel, problema costului dezafectării centralelor existente din uz, împreună cu cheltuielile legate de depozitarea deșeurilor a ridicat foarte mult prețul energiei electrice nucleare. Aceasta este de 8–9 ori mai mare decât în cazul centralelor electrice pe hidrocarbură lichide (Comisia Guvernamentală Britanică 1988 și Comisia Senatorială Americană 1989).

Opinia publică, informată corect, a devenit complet nefavorabilă continuării programelor „clasice” de energie nucleare-electrică, cu implicații grave asupra dezvoltării turismului. Impactul ecologic a lăsat proporții nebunite în anii '50, cind aceste centrale erau proiectate și considerate surse de energie a viitorului.

Sistemele care funcționează cu minereu de uraniu natural, printre care se află la loc de cinste CANDU, sunt o adevărată risipă dacă avem în vedere că utilizările practice doar izotopul ^{238}U , iar minereul natural este constituit astfel: $^{238}\text{U} = 0.7\%$ – util în sistemul CANDU; $^{238}\text{U} = 97\%$ – steril în sistemul CANDU.

Să nu uităm (cu toate deosebirile importante existente) experiența Cernobil, care pe lîngă dezastrul ecologic cunoscut, mai însemnată și o pagubă pînă în anul 2000 de peste 300 miliarde dolari (după o comisie de experti sovietici și germani.) Ar putea suporta România ceva asemănător? Dacă nu, atunci ce facem?

Sistemele lăzării, cel puțin la grupurile 2,3,4,5 de la C.N.E. Cernavodă, ar reduce eforturile financiare valutare ale României cu 80–100 miliarde lei. Tara noastră ar putea promova cercetarea științifică în domeniul energetic, înălțîndu-ne decalajul față de țările avansate, utilizând o parte din suma economisită. Este adevărat că avem mare nevoie de un sprijin de energie electrică, dar oricum nu-l vom obține de la Cernavodă înainte de anul 1994 și atunci doar o cincină din capacitatea totală a centralei. Este evident că soluția trebuie căutată în altă parte, indiferent ce vom hotărî în legătură cu C.N.E. Cernavodă.

Poate că reorganizarea activității economice la nivelul întregii țări, pe criteriul eficienței reale este o rezolvare mai bună și mai promptă a problemelor energetice.

Governu trebuie să ia hotărîri de acest gen în deplină cunoștință de cauză și în mod public, căci consecințele – bune sau rele – vor fi publice.

VASILE FULGA

• Cum s-au petrecut la noi răsturnările • Criza democrației izbucneste după război, cind se schimbă compoziția masei electorale • Tărani dău, în acea vreme, adevărată configurație a aparatului electoral. Particularitățile esențiale ale gindirii politice „de dreapta”: negarea civilizației urbane, critica acerbă a formelor culturale superioare, contestarea democrației reale, nerecunoașterea dreptului la existență a minorităților naționale • Păcatele iluziei tărănimului • Motivele unei oarecare aderări populare la cecuism • Similitudini între proza ideologică a dreptei române și formulele adoptate de comuniști •

Tara noastră a oferit într-o lăzboală mondială unele particularități ale vieții politice pe care istoricii le vor investiga, desigur, cu cea mai mare curiozitate în măsură în care le vor descoperi caracterul exemplar pentru o direcție destul de rară dar nu unică în epoca contemporană și pentru care e nevoie să se renunțe la formule fabricate în alte țări și în alte contexte politice. Protestul nostru împotriva extrapolarității spațiului francez și opozientei „dreapta-stingă” și care a mai făcut obiectul unor articole publicate în această revistă (*Polarizări politice și Tot despre „dreapta și stingă”*, nr. 22, 23) îl se adaugă invitația de a supune unei analize lucide tocmai momentului de criză în care „dreapta” românească a început să se facă sănătăță, imediat după primul război mondial. E vorba de criza liberalismului care actionase victorios aproape un vîac întreg, schimbând față și destinul țărilor noastre, aducând-o în mijlocul țărilor europene și trasându-i-o direcție de la care părea că nu se putea abăta. Toată această energetică acțiune de importanță istorică a fost condusă și adrenatată de clasele conducerii: în timp ce în Franță (ca să ne menținem la exemplul clasic) democrația este rezultatul răsturnărilor și acțiunilor de jos în sus, a acțiunilor populare, la noi lucrurile său petrecu exact invers. S-a acționat pentru popor și în numele lui, îmbinându-se interesele limitate ale claselor politice dominante cu acele ale întregii națiuni și chiar confundându-le demagogic, pentru că de o perfectă identitate nu putea fi vorba.

Criza democrației pornind de la o gravă contradicție, a izbucnit după război, cind s-a schimbat profund compoziția masei electorale: au fost cheamăți atunci în viața publică, cel puțin în teorie, alegătorii din lumea rurală, cu ponderea lor numerică reală, covîrșitoare. Își distingătoarează acest drept nu numai prin participarea lor masivă și eroică în războiul abia terminat, dar și prin faptul că ei dădeau adevărată configurație etnică corporului electoral. Într-adevăr, prin Unirea cea mare, țara noastră devinește un stat multinnațional, sau, oricum, cu mari grupuri etnice neromânești, votul conținut fiind atât de puțin (într-un sens de avere, de studii etc.), să îl dezavantajeze tocmai pe români. Aceasta i-a obligat pe ideologii liberali, care gindiseră problema integrării tărănimii în viața politică a țărilor într-un mod limitat, să largescă ideea democratică, universalizând votul (pentru persoanele de sex masculin) și să grăbească efectuarea reformei agrare, dindu-i o formă mai radicală.

Dacă această ultimă acțiune a însemnat desființarea partidului conservator, consecutiv dispariției moisiștilor, cea de a doua a reprezentat o gravă lovitură pentru însuși partidul liberal care nu a putut cîștiga total masele tărănești, adică pe beneficiarii propriei sale reforme. (La criza lui său s-a adăugat incapacitatea de a absorbi Partidul național din Ardeal, echivalentul său de dincolo de munte, faptul că acest partid local, prestigios și omogen, avea să fusioneze cu Partidul tărănește din Vechiul Regat și să se transforme într-o formație politică hibridă, dar extrem de puternică, reprezentând alt aspect al crizei liberalismului românesc). Partidul național-liberal a rămas în continuare un partid important, dar nu a mai avut baza de mase corespunzătoare în noua situație; poziția de partid fruntaș în eschterul politicei a datorat forței economice, cadrelor de foarte bună calitate și marile sale experiențe în conducederea statului. Dar partidul acesta nu a avut „o politică” rurală, n-a fost decit în mică măsură un partid al ruralilor; obiectivul lui principale erau: industrializarea țării, stăpînirea românească asupra capitalului industrial și bancar, dezvoltarea civilizației urbane, fie și cu prețul parazitismului funcționăresc, al hipertrófiei aparatului administrativ. Tărani erau pentru liberali doar niște clienți (pe cît posibil, din ce în ce mai avuți), surșă de asociaționare a clasei urbane prin elementele supradeterminate, în fine, massa biologică a națiunii.

Criza liberalismului românesc izbucneste după război și adversarii democrației vor folosi înveci armele liberalismului, în primul rînd apel la număr: din moment ce țara noastră este alcătuitoră trei sferturi din tărani, și natural ca această clasă să fie prioritară în preocupările guvernărilor, ei să îl se adreseze majoritatea investițiilor, civilizația tărănească să constituie modelul; în urmă, statul să devină tărănească. E un rationament acesta că se poate de logic, dar care nu îl se poate de experientă istorică: nu a existat pînă acum în lume vreun stat tărănească, chiar și astăzi cînd în Evul Mediu, dar și în epociile de înaltă cultură, Renasterea Italiană, Secolul lui Ludovic al XIV-lea, tărani constituiau imensa masă a populației, civilizația avea cu totul alt caracter fiind legată de viața burgurilor, a tîrgurilor, curților principale și regale.

Toate curentele de „dreapta” din gindirea politică românească interbelică se întemeiază pe această logică tărănească, la care se adaugă o serie de particularități esențiale:

1. Negarea civilizației urbane, considerată fie hibridă, fie cosmopolită, fie de-a dreptul neromânească.
2. Negarea clădirilor liberalismului prin critica acerbă a formelor culturale superioare și contestarea unei democrații reale, chiar în sensul definitiei liberales a termenului (bontă critica junimistă mergînd în acest sens, de la C. Rădulescu-Motru la N. Iorga,

NAȘTEREA „DREPTEI” ROMÂNEȘTI

ALEXANDRU GEORGE

acesta din urmă, deși renunțase la nationalismul extremist antebelic, să intorece la poziția sa de criticism acerb din tinerețe și a păstrat iluziile tradiționaliste și tărănistice pînă la sfîrșitul vietii sale.

3. Negarea caracterului reprezentativ al clasei conducerii (un Naș Ionescu mergînd pînă la excluderea tuturor „bunilor români” de la orice merit politic, indiferent că au fost în trecut corifeii Scollit Ardelean sau mai recent L. C. Brătianu, fiul său ori Iuliu Maniu).

4. Nerecunoașterea dreptului la existență a minorităților naționale, preconizarea unui stat național pur, pe criterii dacă nu rasiste, în tot cazul religioase.

5. Considerarea țărilor noastre în afara unui spațiu geografic determinat: oricum, dar nu în spațiul european, în cel mai bun caz într-un „Răsărit” din care dispărind Rusia ortodoxă urma să ne exercităm o mare vocație istorică sau într-o „Tracie” himerică, mult mai just revendicată de bulgari.

Toate aceste exagerări sau de-a dreptul aberanți nu erau înălțiate de un anumit ton și criza liberalismului românesc e o realitate ce nu poate fi negată; ea e baza oricărui acțiuni de dreapta în spațiul românesc; în timp ce vechi conservatorii vorbeau în numele unei clase restrînse, continuând într-un mod mai temperat politică liberală, noile forțe ce se vaduau acum, vorbeau în numele massei, negau integral o realitate istorică, răsturnau un raport existent, voiau să impună o cu totul altă ordine în țară. Criza liberalismului românesc pornește tocmai de la faptul că se vede combătut cu poporile sale armă: numărul alegătorilor, denunțarea fălcării reprezentativității, elanarea ușor rezultată nemulțumitoare.

Pătura conducerătoare (de diferite nuanțe liberale din trecut), făcuse și înainte apel la mase, la întregul popor, îl mobilizase în acțiuni de interes național, îl dirijase energiile latente, dar nu se confruntau efectiv cu el — decit poate în momentele tragică ale căsătoriei din 1907. „Dreapta” românească a situat să vadă mult mai realist și a sperat în favoarea ei nouă situație. S-a dovedit în acel moment de criză că masele nu sunt „democratice”, tolerante și rationale, ci doar resentimentale, cind nu revendică, exclusivitate și rationalitate. „Adrevărată” țară nu era inclusivă spre liberalism și democratice. S-a descoperit cava mai tîrziu un lucru neprevăzut: că masele nu doresc să folosească efectiv puterea votului, că se dovedesc cîndat de independentă. S-a conchis deci că masele populare, în forma lor preponderent tărănești, sunt indiferente pentru că sunt incompatible cu civilizația „de import”, adusă în țară noastră după 1848, că această trahări este eliminată, nu doar combătută din clasa în care îl se dovedise fălimentul și nici ajutată să se implicească.

Naș Ionescu, asomeni multor oameni, inclusiv Nichifor Crainic, a trecut prin flăcăi tăcă-

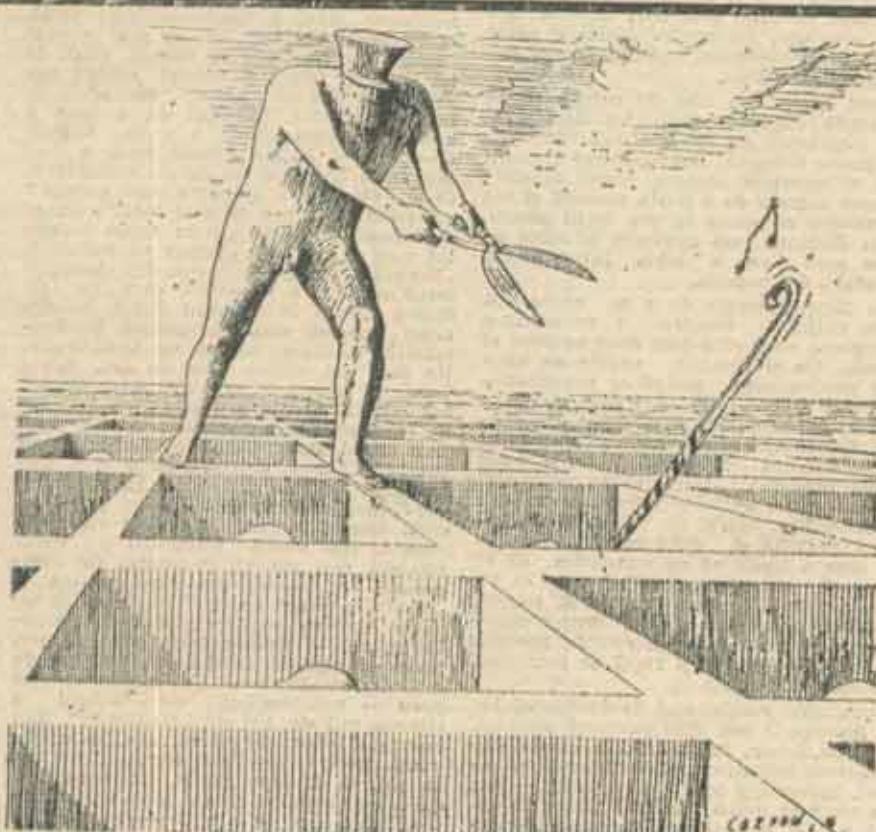
nismului și a decepciei pe care a provocat-o existența partidului național tărănește; acesta se dovedește un partid „burgher” pe de-o parte, iar pe de altă preconiza o societate democratică, pe baze rurale, ceea ce se dovedea o impossibilitate în fapt. Toată dreapta românească a tras concluzii în favoarea ei: lumea rurală nu e în esență democratică și nu constituie nici macar o etapă spre democrație.

Prezența „tărănilor” în viața politică sau, mai propriu spus: a unor intelectuali de extracție rurală activând într-un climat populist de demagogie filo-tărănească, a dat o coloratură nu neapărat fascistică, dar a orientat stilul nemulțumirilor, criticiilor, revendicărilor spre dreapta. Erau cu totii antiliberali, antiromâniști, anticomuniști, ei nu s-au orientat în mod firesc spre „stingă” — și aici apare și își găsește explicația o nouă particularitate a vieții politice românești, sesizabilă pînă azi: de unde, în sfîrșitul secolului trecut cel care urmăreau schimbările politice și sociale radicale erau socialistii, și să ar fi putut crede că o data cu dezvoltarea societății, a economiei și a claselor „muncitoare”, ei vor deveni un partid cu pondere importantă, eventual majoritară, în România: extremitatea revendicativă a luate forma dreptei politice, și, după război, socialiștii aproape au dispărut.

Orice fenomen de masă sau cu largă aderență de masă este la noi în țară (și nu numai la noi) în esență de dreapta și „ceaușismul” adică social-fascismul românesc a însemnat o spectaculoasă dovrădă în acest sens, în măsură în care, într-o vreme, a cucerit oarecare adeziuni populare. Să nu se înțeleagă din aceasta că noi considerăm tărănimoașa virtualmente „fascistă”, să dovedit că nici extremitatea de dreapta nu îl-a cucerit adeziunea, dar să-ă folosăi de realitățile și împotriva societății democratice. Lumea rurală e o lume aparte, cu viață ei, cu mentalitatea ei, cu anumite raporturi specifice între oameni, care nu încurajează „trecrea” spre statul democratic aşa cum și-au închipuit optimiștii ideologii liberali. Ea e indiscutabil organică, tradițională, rutinieră, oligarhică, endogamică și gerontocratică, nu transațională, revoluționară, individuală, democratizantă. Inclinațiile ei nu sunt „spre libertățe inițiale și promovarea insuflat de exceptie, ci spre conformism, modestie intelectuală, cind au spre omogenizare”.

Dreapta românească a născut din sfîrșitul liberalismului și a invocat masele chiar dacă nu avea să le ofere soluții reale; le-a speculat în tot cazul pomorile nondemocratice, considerindu-le printre fraude logice proprii și aliați. Cine citește proza jurnalistică a ideologilor dreptei românești înținește același formule pe care le vor lua comuniștii. Învechită la adresa posibilităților, a putrelor și societății existente, apelul la resentiment, la instincții joacă de ribunare socială, la distrugerea capitalismului, a civilizației industriale, a „plutocratiei” de cete mai multe ori de inspirație „judaică”.

Confuzia aceasta ori cit și părea de ciudată (gentru un francez — inadmisibilă) e datul esențial al experienței totalității, dar ea înțărătește din ferice și definind autentică democrație și-i validează extența.

• În anul 1983 revista „L'Alternative” publica un grupă de caricaturi ale unor maestri ai genului: erau manifestari transmite de solidaritate în sprijinul colegului Viorel Sisoec, arestat la Moscova la 8 februarie în acel an, ca represiune la adresa desenelor „incendiare” pe care le făcea publice. În numărul viitorare vom publica cîteva din desenele de care dispunem, ale lui Sisoec și ale confrăților. În acest număr, un desen de CARDON.

ACENTE

Alina Mungiu

• Prea tîrziu pentru Zarathustra

Cine examinează perioada istorică denumită convențional „revoluția română” nu poate să nu fie de îndată izbit de aspectul ei patologic. Orice perioadă revoluționară își are patologia ei, firește, și Hannah Arendt observă perfect că violența este inseparabilă oricărui revoluții. Dar nu mai puțin adevărat este că orice revoluție autentică are la bază o tendință către înșănătoșire, și accusata este dominantă și dă sens multor fenomene, care, examineate în parte, nu ne-ar apărea drept firești, ba poate chiar le-am considerat normale. Teroarea a fost un exces, dar chiar în acest exces nu fost impulsurile unei tendințe perfect justificate: cind vreră să te eliberezi de cancer, nu practici numai excisia tumorii, ci și a legăturilor; care o inconjoară și hrănesc malignitățile din ūnul sănătos. S-a tot spus despre chirurg că este o natură sadică, despre actul chirurgical că este, luat în sine, un act sadic, dar este evident că, dacă nu îl separăm de finalitatea sa — care este regăsirea stării normale — el este un act de sănătate. La fel este sănătoasă orice revoluție, ea pleacă din patologie și tinde înspre normal. Intregul ei motivație și acele fracțiuni care ne apar drept patologice, exprimate sporat.

Revoluția română nu se încadrează înă în această. (Numim revoluție perioada care a debutat în istoria noastră pe data de 15 decembrie la Timișoara și durează pînă în ziua de azi). Este drept, violența este prezentă în cantitate suficientă, poate chiar excesivă. Dar ea nu are decit în mică măsură motivativ revoluționară, fiind deci o violență patologică. El lipsește finalitatea de care vorbeam, schimbarea stării maladive ne staarea de sănătate. Înă din perioada imediat următoare zilelor Ierbinii, se remarcă prezența doar intr-o minoritate a populației a acestei tendințe la schimbare. Această populație, superioară numeric celei care a participat direct la revoluție, poate fi denumită minoritatea potential revoluționară. Ea contine minoritatea revoluționară propriu-zisă. Majoritatea societății românești, care nu a prezentat înă această tendință spre schimbare, deci poate într-un registru minor, poate fi denumită majoritatea arevoluționară.

Dacă agresivitatea, violenta să ar mărgini doar la populația revoluționară și doar la cea amenințată direct de revoluție — totul ar fi perfect logic și normal. Toate excesele să ar justifica într-un context firesc. Dar uimitor la societatea românească este prezența excesului la populația revoluționară (exces de agresivitate, de timice etc.) care nu-și găsește nici o motivare și nu tinde către nici o finalitate. Situația este deci inversă față de o revoluție autentică: găsim o parte minoritară sănătoasă într-un sistem patologic în ansamblu.

Acest lucru nu este de natură să ne surprindă. La începutul lui decembrie 1969 societatea românească era într-adevăr foarte bolnavă. Poetul Mihai Unach încă avea să exprime aceasta, foarte plastic: Poporul suferă de o boală mortală și mă obișnuisem cu ideea că era sortit pleirii. De la distanță mă gîndeam la mine că un poet care a scris într-o limbă splendidă, dar moartă.

S-a făcut greșeala de a se crede că boala națiunii noastre a constituit-o Ceaușescu, cind el a fost doar agentul ei cauzal. Ca și speciale, națile au anumite predispoziții maladive constituționale. Ele se pot îmbolnăvi doar de același maladie la care sunt predispuse, în condiții favorabile bolii. Ceaușescu a creat aceste condiții favorabile, el a creat cadrul maladiet. Dar boala poporului român este o entitate independentă atât de comunism, cit și de Ceaușescu. Căverna persistă și după moartea bacilului. Este o iluzie să ne imaginăm că 45 de ani de comunism pot fi extrăgi ca un spin, printre-o acțiune brutală și rapidă, și să se revină la normal într-o clipă. Numai cei interesanți pot susține această, sau cei foarte naivi și rupți de realitatea românească.

Societatea românească la începutul lunii decembrie era doar profund alterată. Corupția, lenea, turnătoria, minciuna, delapidarea, lingusirea, neîncrederea în seimeni, inversarea lerării valorice — dacă nu s-ar putea îngădui? Grefa balcanică a fost nefastă atât popoarelor din această zonă, cât și comunismului. Să recunoaștem că, în R.D.G., comunismul

german nu arăta o față chiar atât de
jalinică precum cel românesc. Boala po-
porului român, mixtura de totalitarism
de import și balcanism autohton, era, de
ce să n-o recunoaștem, originală.

Moartea soților Ceaușescu nu a schimbat mare lucru. A oferit doar tapul îspășitor în spinarea căruia, urșuri, ne-am lepădat cu toții de culpa colectivă. Rămasă fără Ceaușescu, am rămas alții? Ne-am recunoscut lucid tarele și vină sau ne-am strigat în gura mare perfecțiunea și nevinovăția? De ce să ne mișrăm că nimenei nu pune umărul la ridicarea noastră, cind noi înșine ne-am decretat deza sur? Găzesc acest pașaj din Alecu Russo citat în jurnalul lui Noica, ceea ce arată clar că noui nostri tap-îspășitori este pe cale de a fi comunismul: „De mult ce ne vom lăuda, de mult ce ne vor hui celelalte neamuri Români vor socoti că sunt buni și mari din naștere și se vor cufunda iarăși în somnul lor cel adine”. Iar Noica scrie cîteva rînduri mai sus: „Teatul problemelor României nu e numai să fie, ei să și devină [...] Si mă gîndesc la o Românie care ar spuri pe un Nietzsche spunându-l: „Români nu sunt nimic; ei devin ceva”.

— și astăzi educația patriotică rerecă în inimile și în crengile copiilor de comunism. Să recunoaștem că în primul rând este patriotismul gomos și fad a prină mai bine la popor decât punerea la indoială a caragialeșecă. Un maldăr de interesătate, apără astăzi, cu vehemență rară, toate viciile menționate, etichetind poporul drept întelept și bun. Aceste iluzii îmbătrânatice folosesc doar celor care au avut interesul să ajungă la putere și să intorece împotriva lor deîndată ce încep să guverneze. Altul e poporul ideal să te aducă la putere, și altul cel ideal de guvernare, în cazul nostru. Pentru că noi nu mai suntem nici întelepți și nici buni. Lupta animalică pentru supraviețuire în ultimilor ani a reușit în mare parte să prostirea și înrăuirea populației românești. Cine vră să construiască înțelepciunea copiilor români, și nu doar să îi stăpânească, trebuie să înceapă prin a-i convinge de aceste adevarări. Unul ar zice că e prea tîrziu pentru un Zarathustra românesc, dar încercarea merită făcută.

Invinși. Să tot așa, fel de fel de criterii mai mult sau mai puțin partizane, logice, științifice. În fel și chip. Se îscă totuși o întrebare: chiar dacă e „ruptă din rai” și gindul și cel educativ-creștinesc — cine are dreptul să bâta și cine să incaseze bătale? Pare simplu și la mintea — oare cocostul și mai intelligent decât gâina sau e doar mai puternic? — oricărui om care gindește. Răspunsul ipotecie se strecoară lute și coltos: ce spune legea! Ce preconizează litera ei? Cum legile nu constituie cărti sfinte, oculte, misticice, putem desface parantezele ce ar îngrädi discutarea lor. Puneră lor sub semnul Interpretării. Dar suntem noi oare foarte clar și împede că stipulează legea, legile în vigoare vizavi de bătale? Să dincolo de litera legilor cum stăm cu spiritul lor? La urmă urmelor, aceste coduri, unele scrise, altele băse, au fost întocmite de oameni în folosul lor. Dar mai ales, pentru realizarea unui mecanism social, pentru bună — sau reaumă — funcționare a unei societăți. Nimic nou. Dacă bătala la copii — conform unei tradiții vechi, „sântioase”, dar care a înecat/enit dreptul forței și al „proprietății” — a fost mereu justificată teind-nu și-a dovedit atingătoare de inclemene patologice! — cu cei mari cum râmine? Poate un

istoric ar putea face un succint bilanț de-a lungul ultimului mileniu. Cine găsește de ce „delicii” de amânat am avea parte! Bătala la arabi sau la chinezii bătala la mongoli sau metode de schinziuire la tătari, cite și mai cite, să nu convinsă că civilizația Europeană și-a adus și ea din plin contribuția la „dezvoltarea” tehnico-scientifică a subiectului nostru. Să aici cred că funcționarea destul de clicheză pe seama „barbarilor”, a celor apartinând altor civilizații. În ultimele decenii, e adevarat, s-a schimbat perspectiva de abordare dintre cei care vor „civilizații” și cei slabii / „sălbatici”. O extraordinară carte a lui Tsvetan Todorov despre cucurirea Americii ne-a bulevardat, lăsând în urmă un gust amar. După silenția noastră, la un moment dat prin anii ’70 se renunțase la bătale, cel puțin la nivelul declaratiilor oficiale. Lucrurile său degradat rapid și au luate o neastență turără. O serie de grătieri successive, înrăutătirea situației infracționale, fără să putem preciza un anumit - oare există un moment clar și împede? - au condus la reactivarea bătălii. În să spunem astăzi, anumite situații. Cei care treceau pe la editura „Cartea Românească” având de ce să fie surprinși cind auzeau tipete de pesă de drum. Să încă un amanunt, deloc neglijabil: schimbarea atitudinii celor multi față de bătale. Pe fondul degradării vietii cotidiene ne-am înrauțat și orice acțiune „iustițiară” - pe stradă - satisfăcea sentimentul de frustrare al populației. Am trecut eu însumi print-o astfel de întâmpinare, nu cu mulți ani în urmă. Un bătălan de 17-18 ani fusese prins de niste cotâneni în timp ce încerca să spargă o mașină. Era lănit de trei-patră bărbati care-l duceau la o secție de milicie. Ca să nu treacă timpul degeaba, îl mai poconeau din cind în cind. M-a surprins - neglăcut! - cum dezlănțuitor se repezeau la juncile infractori și-i dea și ei cite una. Din partea lor. N-am avut de luera și am admis neștiință pe unul dintre „judecătorii” improvizați, satisfăcut că dăduse și el un picior în „Nenorecutele”. Am fost lăsat din seuri și mi s-a aruncat, în față că sprijin hotărât și încurajează huliganismul. Ce să fi răspuns unui cu ochii legați din orbită? Că legea e una, iar izbuzealile noastre cloclitoare cu totul altceva? Că nimănună dreptul să-și facă singur dreptatea? Că pînă și acele famoase „escadroane ale morții” alcătuite din fosti polițiști brasilieni nemulțumiti de justiția legală să se autodisolvă? Orient de iustețe

— au autodizolvat? Oricit de justificate moral — ar fi aceste izbucniri temperamentale-emotională nu se pot substitui codului legal constituit. Bătăile nu poate fi admisă ca mijloc de reducere. Bătăia în sine abruțează, încă de partea animalească din om. De departe de a satisface spiritul de dreptate și ordine socială. Binele nu se poate impune cu bata. Violența fizică „mama lor de hoți și de bandiți”, nu poate constitui un factor de stabilizare politică. Bătăile reduce pînă la anihilare comunicarea între oameni. Dezlîntăuște instincțe. Lega și legile sunt facute să pedepsească dar și să-și reducă pe „vinovați”, să-i reeducă în mijlocul societății. Eventuală într-o formă „imbunătățită”. Clientii permanent ai penitențiarelor sunt în proporție de trei pătrîmi recrutanți dintr-recidivisti. Oricit de vinovați sunt ei, fiecare în parte, rebuturile culpabilizașilor întreaga societate. Ceva nu e în regulă dacă pușările sunt pline, iar justiția e chemată să fie „ajutantă” de forțe din afara cadrului constituțional. Să ajungem însă de la bătăile la dialog, de la dialog la proiecte de măsuri, de la proiecte la măsuri concrete. Pentru binele tuturor și al societății civile căreia, vrem-năvrem, îl apartinem. Poate că uneori lăzile să fie tot atât de convingătoare ca și forța brută. Timpul și răbdător chiar și după ce am devenit praf și pulbere.

De la sine, fără contribuția nimănui. La predarea unui material mi se relatează o întâmplare ce mă lasă visător. Un vecin îmi povestește că a văzut la televizor, transmis de bulgari — ceeașcă, dar putem considera oriunde în Balcani — încheierea anului de invățămînt (universitar?) al scoliilor de poliție și ministerul lor de interne. Toate bune și frumoase, aplauze, premii, la final s-ar fi cîntat străvechiul imn studentesc *Gaudemus igitur!*? Această amânunt m-a lăsat perplex. Îmi închipu

o scenă de vîltoj. Să presupunem că e cercă de poliție și un comandanț care să cheamă subalternul. „Ordonată!”, salută el bătind din călcile. „Mai, Todorov, strunge și tu căjuia băleți și vezi că au apărut iar speculații și prostitutie în Piața 9 Septembrie... Te duci acolo și-i umflă pe toți. Fără violență, nu cumva să lasă cineva bătuț! Plătești cu capul! Execuțarea!”. „Să trăiti, am înțeles, domnule colonel!”. Să căpitanul Todorov să spunem – strunge căjuia tineri polițiști și-i incolonează în vedere pisecării în misiune.

„Plutoon, drept! Cu cintec, înaintece
marș!”, ordonă el satisfăcut. „Gaudemus
Igitur...” lănește imediat din piept-
turile tinere, cunoșterea cintec. „Stingă,
sting, drept, stingă!”, comandă cu
mindrie căpitanul Todorov. „Juvenes
suimus...”, continuă trupa. Dacă nu e
adevărat putem considera că este un
basm moral. Ceea ce rămâne de ne-
înțeles este faptul că România nu a ade-
rat — de ce oare? — la convenția inter-
națională referitoare la... bătăile. Să nu
pomenim de tortură, un cuvînt care ar
jigni urechile noastre vestnic dedulcice
cu lambada și inimuri studentești.

ACENTE

Şerban Foară

• Si qua est
terra nostra
pietas

Impietatea a atins in Romania, in Romania anilor din urmă, dar și a ultimelor două anotimpuri, o cotă critică, un alarmant nivel. Să îl secut cu totul, care lacrima înimilor noastre, acest Izvor al pietății? „Gîntă latină”, ar fi cazul să nu uităm că pietas era, cu virtus și cu fides, unul din termenii triadei valorilor traditionale ale poporului roman. S-ar zice, însă, că ne tragem, nu de la Rimic de la Krim – cu corectivul că și Hoarăda de Aur, pînă și aceea, își hătuia, nu consingenit, dar lîstele de orășinăreguri. Hoardele noastre, nu de aur (căci, pare-se, nu aurari au bulucit în București), sunt neaoșe, îs get-begete): ceea ce, bineînțele, ne măguileste că Români, ca semințile poneșteră de „agenturil străine” în ciuda unei omenii, a unei oșinătăți specifice românilor excepțională și îndeobște cunoscute. Dovadă, ultima locanță, în care clientul de alurea e retinut cum se cunvine, e valutar prețulă (căci ospitalitatea costă): sau spargerile, prin lanurie, februarie, martie, de masini, mai scumne sau mai ponosite, cutreierindu-ne olatul în scopuri strict umanitare. În rest, nu contentim nici astăzi, cind nu mai suntem ce-om fi fost, să ne mistificăm noi singuri, cu o candoare simulată, cum că suntem dulosi, blâzini, buni, înțelepti, răbdători, nasnici și foarte bucurosi de naspeti. Păcatele pe care, rar, catastodisim a ni le recunoaste, sunt neglijabile, benigne, mici-mici. Intr-un cuvînt: veniale. Încit vorbind de o anume impietate națională, pot fi considerat împotriva noastră la stipul infamiei) – or, nu cred că a milui o victimă a Revoluției: socat, elung, nemai-văzător, unijambist sau eul-de-jatze, cu un anemic obol public, de nu stiu cite ori mai ieftin decât o pensie de fost mahăr, e echitabil făcind abstractie că acesta, informând de săptămîni, ar merită respectul nostru ca performer, de nu și altfel. Căci și românii le sportivi – ! Nu cred că a surseșita, în om, dulsunurile: abjecțe, obsecrute porinri bestiale, oribilele atavisme, frustrările, resentimentul: a-i asumări pe refuzați asupra fetelor în floare și pe băieți nășilliști asură unor insti nevolnici, e tocmai ceea ce sperăm din partea unui zimbitor garant al linistii naționale. Dacă tot e ca guvernările să practice, în România, un tutorat paternalistic (și părintescu tutuilă), e cu atât mai impereisca, mai strictă datoria lor, de-a-nu-și lăsa proprii minori să se preschimbe în... minori. (Ne cerem, evident, iertare pentru penibilul discredit al respectabilei noțiuni, alunca vorba de ocară – fapt ce NU nouă ne incumbă.) Costisitor „obraz subtit”, produs de lux, ba chiar capriciu: Joe al zburdaritelor naturi, omul e, val, deteriorabil – far niste darwinisti ca domini ce ne ochiștule acum, ar trebui să nu ignore că sediul loaselor instințe, paleocortexul adică, îl împărtim cu alte gădini, iar rinocerizarea spotel este poe-

DETERGENT ÎN ULEIUL MINCIUNII

G.I.D. – ISTORIA UNUI GRUP

Mi se confirmă la începutul lunii iulie că europenii din est sunt niște oameni obosiți. Cursa pentru supraviețuire a înjetat prea multe toxine.

La 19 iulie, însă, la București, Marșul Alb. Scepticismul multora se clătină. Dezamăgirea se mai spală și frica mai lasă din mină cîteva suflente. Românii se pot impotrivi. Mi s-a părut o victorie reală, chiar dacă în urma ei mulți detinuți din epoca minerilor zac în continuare în închișori, așteptând în compania păduchilor expuzarea vacanței. Da, unii au nevoie de vacanță. G.I.D.-ul refuză această odiină. E prea important și grav ca ce se întâmplă în România acum să stai cu burta la soare.

După oameni alături de care te simți mai puțin amenințător vom mai vorbi (scris), dar începem cu această organizare de „ineri în suflet” pentru că ea a impresionat prin coezione, coordonare în manifestările celor 6 luni de Românie post-revolutionară.

Grupul Independent pentru Democrație, spun membrii fondatori este politic, dar neînrolă într-un partid. Pe 24 ianuarie după ce F.S.N. și-a anunțat candidatura, studenții de la Medicină și de la Politehnica s-au întâlnit în Piața Victoriei, aduși de indignare. Era prima mișcare. Până în 28 ianuarie grupul s-a constituit. Așa au fost văzuti în marea de oameni. Un grup a căruia forță venea din disciplina interioară. Răspundeau cu umor provocărilor. Stilul lor de oponziție

● Marșul Alb ● După prima mișcare evidentă ● Provoacării și răspunderi cu umor ● Tinerețea spirituală ● Cercul de foc și dresorii cățării ● Breasla denunțătorilor ● Un muncitor eluat de drepturile omului ● Caravanele democrației ● Dosarul lui Andrei Apostol nu există (textul obscurcui).

civilizată se contura. Invățau să-i recunoască pe provocatori și să-i anihilizeze, refuzând metodele junglei. Doar invățau, pentru că stim cu toții ce să-potrecu. Scopul G.I.D.-ului nu era totuși dezamorarea bombardelor din România. El au fost, ca și alții, martori apropiați ai unor întimplări rău prevestinatoare. Acești tineri care la un moment dat au „avut nevoie de maturi” prezintau la legiferare, în 15 februarie, programul prezentat în cheunarul de mai jos.

Așa au devenit ei activatorii ai constituției noastre. Nu știa dacă inimicul lor, (și ai oamenilor lucizi în general) s-au simțit periclități. Adevarul nu convine. Cui? Citor dintre noi?

G.I.D.-ul n-a avut niciodată un sediu și său, ba și mai fost alungat din motive administrative și de la gazdele temporare. În totă hăluială a reușit să mențină canalele de comunicare între membri, să organizeze formele de protest.

GRUPUL INDEPENDENT PENTRU DEMOCRAȚIE

1. Nu candidăm în alegeri. Fiecare membru este liber să-si dea voalul și celei forțe politice pe care o consideră cea mai apropiată de idealurile sale.

2. Ne constituim ca un grup fără ambiții politice. Forța noastră rezidă în polarizarea în jurul idealurilor de cinstă, dreptate, adevar, competență, a celor care doresc să la parie la viața politică a țării, fără să se angajă în lupta politicii pentru putere.

Considerăm că forța noastră nu este dată de numărul membrilor grupului, ci de calitatea morală a acestora.

3. Tinerețea spirituală este un atribut al grupului nostru, admisă ideea că există tineri care se nasc bătrâni și bătrâni care sunt tineri.

Grupul este deschis tuturor celor care ne împărtășesc idealurile, indiferent de cultură, naționalitate, sex, religie și vîrstă.

Acordăm incredere oricărui om care doresc să intre în grupul nostru, meninindu-ne rezerva de a-l exclude în cazul în care acesta compromite ideile noastre.

4. Scopul nostru este de a lupta pentru drepturile fundamentale ale omului:

- dreptul la viață,
- dreptul la libertate,

pentru realizarea și consolidarea unei democrații reale. Vom condamna și vom aduce la cunoștință opiniei publice abuzurile de orice fel, minciuna și necinste, demagogia și incompetența, indiferent de grupul sau persoana care le manifestă. Prin opinile noastre competenți argumentative, ne vom aduce contrabuia la viața economică, culturală, socială și politică a țării de pe poziții realiste.

bilă oricăd. Pentru că e mai lesniciosă, oricum, decit (in)umanitatea: tot astfel cum și mai comod să îl grobian declă gentil și carentă gentileței noastre (care e NU încăzire, dar abnegație: o negare de sinești, un moș altrui) fiind, asideri, alarmață. Numai că, dacă gentilețea: caracteristică mundană și, doar într-astfel, și mondenează (fără ca, totuși, să uităm că San Francesco-n „cortesia”, vedea o „proprietate di Dio” O. e., intr-un fel, facultativă, absența noastră plătită ne deascrizință jainică făcând din noi niște „păgini”. Ghilimetează respectivei vocabile nu-i fără nicioță, căci (minus sensu-i popular) ceea ce cheamă-se pagină nu va să zică și „ateu”. Impunitatea absolută, de care trogloditii însisi par, totuși, a fi fost străini. Il-i proprie celor ce coboară din Demonii lui Dostoievski. (Pentru acestia, însă, iertă teribilă a lui Jan Palach e nu mai mult decât să zicem, accidentul holocaust al unui brav pilot de curse, vreclinic, și el, de conoștiunea, dar nu și de evlavia noastră — cum, sub alt cor, un kamikaze.) Acum, el desore păcate: virtutea cristică, desigur, ea nu e una exclusiv (cum nu e nici obștesc) creștină — (pre)creștinismul nostru cosmic fiind plin cu prisosință. Plină și vinul, de exemplu, vor fi foat sfinte înaintea misterului euharistic: oceanologică, asideri, sacralarea născătoarei (în ciuda unei „carantine” higienico-superstitioase); sacru-n căminele pagină, adică-n la Cité antique*, străinul care-ii trecea pragul — hostis-ul (b)ospitalizat... E pentru ce, nu de la clerici (și de la valul de asiduu clericalism postdecembrișt) e, ne că cred, de așteptat reinștăruirea pleătilor în noaptea înimilor noastre. Oricum, cu minime exceptii, nu creștinism ortodoxă confirmă versul incitant al strofei ultime din Un răsunet, alias „Desenație române”: „Preotii, cu crucea-n frunte! căci oasme e creștină”. Si nu știi căci din ziua tașmă vor fi cerut, în vîlglas, eliberarea din Jilava a liderului studenților — al căruia poster, scos pe uliță, ca prazuri în procesiune, nu se putea cănu le-aducă aminte, pînă mai deundăzi, de năframa Sfintei Veronica.

(Timișoara, 1-3 august '90)

* Cf. Fustel de Coulanges, op. cit., Paris, 1922, p. 76.

drei Apostol, bolnav de ochi, fără medicamente — în inchisoare. Familia într-o situație critică. Vinovăția lui Andrei — participarea la demonstrația din Piața Universității. În realitate, nevoie de a găsi niște tări îspășitorii, ca nu cumva să răminem, ca în decembrie, fără vinovății. Și defușurile deflatorilor. Așa nu fost împinsă îngă infactorii de drept comun (I), oamenii a căror singură vină era refuzul minciunii. După zilele „minierei” o silă groasă se lăsa peste București. Jocul era prea murdar. Era o stare pe care nu mai Cesașesc rouăse să o inducă. Silă și frică. „A trebuie să organizăm marșul de pe 13 iulie în primul rînd ca oamenilor să nu le mai fie teamă”. Încercări de barare a acestui act au fost. G.I.D.-ul a obținut însă pînă la urmă semnătura. În timpul marșului au fost și încercări de diversificare. Au reușit să le izoleze. Din nou coordonarea îl ajută. Și ochii atenții, nu numai pentru a vedea, dar și pentru a înțelege și păstra în experiența grupului ceea ce servește scopului: realizarea unei democrații reale în România avind la bază adevarul.

Membrii G.I.D.-ului au certitudini: „Sansa este a noastră. Sîntem de partea adevarului, în timp ce el îl au în brațe minciuna pe care o etalează continuu”.

Forța grupului — cinstea, corectitudinea. Efectul grupului — oamenii încep să înțeleagă (un muncitor era uimit că drepturile omului sunt cunoscute în S.U.A. de sunte de ani). Și să vorbească cu folos. În sedințele grupului, diversitatea de profesii și opinii clarifică și îmbogățește rationamentele. Informările sunt în sfîrșit nedeformate. Ideile sunt originale: „Vrem să înțelegem niște caravane ale democrației. Să le explicăm și altora, să mai învățăm și noi”.

9 august — ședință G.I.D. într-un sediu de împrumut. La ordinea zilei: lista arestaților din 13 iunie. Apărută în presă grăbită G.I.D.-ului. Unii au fost eliberați. De la ei și din alte surse au apărut date despre situația celorlăți, rămași după grăbit. Avocatul lui Andrei Apostol nu are acces la dosar pentru că nu există probe acuzatoare. În penitențiar mincarea bate spre lătuș. La aer sunt scoși la două săptămâni. Declarații se iau clinic. Presumi asupra interrogațiilor nu s-au făcut. Într-o celulă un arhitect le susține moralul colegilor de detenție. Dar starea lor î-a hotărât să intre în greva foamei. La vorbitor ajung printre-o mulțime sau deloc. Se aşteaptă totuși eliberarea lor.

Păpușarii scenei politice îndrăgesc teatrul absurdului?

MARINA MEZEI

Citările sunt luate din materialele G.I.D.-ului și din discuțiile cu membri săi.

Fotografii de OVIDIU BOGDAN

NOTE DESPRE ISTORIA UNOR RELATII PRIVILEGIATE

● Citeva inseranță de la „margină”, dintr-un unghii independent operat de echipa Nixon-Kissinger ● Ce ce se întâmplă în lora era foarte diferit de ceea ce se credea la Washington ca se întâmplă ● Zodia Brzezinski — o armătura morală pentru politica externă a S.U.A. ● Momentul 1977: mișcarea Gomo, cutremurul „campionul drepturilor omului”: Jimmy Carter. ● Următoarea etapă: România are o economie profund și periculos dezvoltată și ar putea să devină un model pentru lume. ● Performanța externă îi asigură în cadrul conducerii comuniste. ● Creditorii săi folosesc de către el în propriul interes. ● Un semnal de alarmă, datat 1986. ●

Autorul acestor însemnări nu este diplomat, nu a deținut nici o funcție politică în sistemul politic al ţării sale, nu a reprezentat niciodată guvernul român peste hotare, iar ca polilog a fost interesat în special de problemele modelării matematice a relațiilor internaționale. Clitorul va remarcă el însuși, și desul de repede, că textul de față nu cuprinde nici amintiri de emisar profesionist, nici analize intemeiate pe înde lungi cercetări de arhive și nici încercări de analiză structural-cantitativă a multiplelor legături dezvoltate între S.U.A. și România în ultimii 15 ani: autorul să aflat, în acești 15 ani, „la marginea” și de loc „în centrul” relațiilor dintre cele două țări.

Textul de față cuprinde o cronică, scrisă „de la margine”, dintr-un unghii de vedere independent. Clitorul va trebui să adauge singur, ori de câte ori lipsește, expresia după părerea mea. Orice referire directă este aici nu rezultatul unor informații sensaționale, ori a unor decodificări arrogante cu acordul — ce caracterizează atitudinea lucrării ale unor politologi gata totdeauna să îl învețe pe politicieni ce să facă — ci fructul unor analize adesea simple, justificate, posibile, numai de imensa doză de bună credință și onestitate a unui observator ce a investit eforturi mari în a-și păstra luciditatea.

Spre deosebire de analiștii profesionisti, cu acces la arhive și la date confidențiale, autorul nu este dacă deschideră către România operată în 1968–1980 de administrația S.U.A. a fost o inițiativă americană ori a fost răspunsul la avansurile Bucureștiului, doar să își consolideze independența astfel de modul să fie exprimată în timpul crizelor cehoslovace din august 1968. Este evident că, cel puțin în ochii unui observator neutru, ceea ce în afară obiectivului să-mi se miscat în acel an, de la Washington către București.

Deschideră către România a administrației Nixon (ori mai exact Nixon-Kissinger în politica externă) era astfel, după părerea mea, motivată în special de argumente geopolitice, de politica globală americană. Aici ar trebui adăugat probabil o serie de factori conjuncturali, ca interesul cercetărilor de afaceri în plasamente bune în țări cu care pînă atunci relațiile economice nu fusese prea dezvoltate — și care deci ofereau bune sanse de viitor, dar și care să garanteze de guvern — preocuparea pentru rezolvarea unor probleme ale minorităților cu puternici sprinji din Occident (emigranții în Israel și R.F.G.), modul promptător în care evoluase România în anii 1968–1980 și tendința tehnocrată ce părea să se fi instalat în viața economică, socială și chiar politică românească.

Liderii români au lăsat astfel impresia unor naționaliști bine intenționați, mai mult români decât comuniști, inclinând spre vizioni pragmatice, mult mai de înțeles pentru americani decât eventuale mesianisme egaliști. Să nu trebule neglijată nici oportunitatea pe care americanii au crezut-o cîștagă, de a avea, indirect, prin România, o legătură cu forul de decizie al Pactului de la Varsovia. Interesul pentru un asemenea canal de informație și comunicare nu putea astfel fi de subestimat.

Această imagine idilică, a unei Românie naționale, solidă în jurul liderilor ei, a contribuit mult la întărirea creditului pe care și-l-a creat Bucureștiul în ochii Washingtonului în sfîrșitul anilor '80.

La începutul anilor '70, confuzile între ceea ce se petreceau în România și ceea ce credeaști politicienii americani că se petreceau în România erau, desigur mai puțin evidente decât astăzi. Este poate semnificativă, în această perspectivă, lipsa de interes cu care erau priviți în S.U.A. în acel an, criticii interni ai guvernului de la București. Semnatarii acestor rînduri nu poarte să stăpănească cu care era înțipănat în S.U.A., în 1975–1976, în cercurile politice, atunci cînd străgea atenția că în opinia sa, ceea ce se întâmplă în România era foarte diferit de ceea ce se credea la Washington că se întâmplă. N-a lipsit aici nici sentimentul jenant că era privit uneori ca sabotor al bunelor relații dintre cele două țări, poate interesat în deteriorarea lor, jucind astfel, conștient sau inconștient, „cartea Moscoviei”.

Eram la Washington, în 1976, cînd președintele Gerald Ford a pierdut alegerile în favoarea, atunci recunoscătorului Jimmy Carter. Am înțeles ce entuziasam și ce speranțe se legau de politica drepturilor omului în cercurile politice pe care le frecventam. Ex-

cepția deschiderii ● Motivațiile deschiderii ● Ceea ce se întâmplă în lora era foarte diferit de ceea ce se credea la Washington ca se întâmplă ● Zodia Brzezinski — o armătura morală pentru politica externă a S.U.A. ● Momentul 1977: mișcarea Gomo, cutremurul „campionul drepturilor omului”: Jimmy Carter. ● Următoarea etapă: România are o economie profund și periculos dezvoltată și ar putea să devină un model pentru lume. ● Performanța externă îi asigură în cadrul conducerii comuniste. ● Creditorii săi folosesc de către el în propriul interes. ● Un semnal de alarmă, datat 1986. ●

MIHAI BOTEZ

cedat de „Realpolitik”-ul lui Henry Kissinger — în virtutea căruia, în anii deschiderii, liberalii americani păreau a crede că au cîștagat toate negocierile, pierzînd în realitate competiția politică cu U.R.S.S., în avans și în ofensivă ideologică și diplomatică pe multiple fronturi, mulți politicieni americani vedeaști în promovarea drepturilor omului — evident în versiunea occidentală, înscrisă în celebratul „al treilea cos” al tratatului de la Helsinki, un obiectiv de termen lung ori chiar o ideologie coerentă, orientată către individ, opozabilă cu sunse de succes pe plan planetar ideologiei colectiviste comuniste. Politica externă a S.U.A., în vizul lui Z. Brzezinski cred, urmă să capete astfel o armătura morală dincolo de interesele naționale ale S.U.A.

Reevaluarea atitudinii guvernului S.U.A. față de România era astfel de așteptat încă din anii 1976–1980. Să este numai meritul unor excelenti diplomiți, la Washington și la București, de a fi prelungit flirul româno-american. În pofta oricărui logic — și

Fragmente din studiu „RELATIILE DIN-TRE GUVERNUL S.U.A. și ROMÂNIA — O PRIVIRE INDEPENDENTĂ DE LA BUCUREȘTI”

Împotriva curentului — a avut loc vizita de stat a președintelui României la Washington, probabil unul din cele mai străni acte din istoria diplomatică a acestor ani. Împreună cu cutremurul din 1977, înțelegerea la nivel înalt între cel ce era privat, în Est, cu speranță, drept „campion al drepturilor omului” (președintele Carter) și liderul român a avut drept rezultat deztrămarea misiunii drepturilor omului ce începuse și se organiza în România în acel an.

De cel puțin 1 an, dezbatările din Congres privind prelungirea clauzelor naționalei celei mai favorizante acordată României se transformă în spectacole incomode pentru toată lumea și în special pentru administrația S.U.A., pusă în situația dificilă de a explica altora ceea ce se înălănușă nu-și poate explica. Emigranți aduși la disperare, ori cetățeni S.U.A. de origine română, ori pur și simplu prieteni ai unor români cu probleme ori contestați cu preocupări teoretice se adresează comisiilor Congresului denunțând violarea drepturilor omului. Ce poste răspunde administrației la aceste incriminări? Se postează spune că în România nu se pun pedici în calea liberă circulației a oamenilor și ideilor — cind este bine cunoscut regimul pasapoartelor și ai relațiilor cu străinii? Ca guvernul nu pedepsește — indirect cel puțin — pe cei ce vor să se stabilească în străinătate cind atenția acte și dispoziții descurajează emigrarea? Ori că autoritățile toleratează credințele religioase — cind atenția fapte certifică contrariul?

In spiritul logicii politice devine greu de înțeles ce fel de independență are regimul de la București dacă aceasta este condițională de factori din afara lui, cînd de departe merge această conditionare și în ultimă analiză, dacă ea se mărgineste într-adevăr la afacerile interne și nu antreneară și aspecte ale politicii externe. În acest caz devine greu să se mai vorbească de inițiativile românești în politica externă și de independență față de U.R.S.S.

Emergența problemelor drepturilor omului, în anii 1970–1980 a fost momentul de cotitură în evoluția relațiilor româno-americane. Tot ce a urmat — respectiv și perioada de după 1980, rămîne puternic ancorat în nouă cadră, și spune ideologie, în care se șează politica externă a S.U.A.

Speciașoasa victorie a republicanilor, în 1980 și 1984, și instalarea președintelui Ronald Reagan drept lider reprezentativ și necontestat al nouului val și con-

stîntei politice americane a modificat esențial atitudinea guvernului S.U.A. față de România: în ciuda speranțelor liderilor de la București —, ce credeau că problemele drepturilor omului, producătoare ale altor dificultăți, vor fi îngropate odată cu administrația Carter și că, în mod tradițional, republicanii vor reveni la primul argumentelor geopolitice, cu sunse de reinvenție la atmosfera perioadei Nixon-Ford, a devenit împede că noua administrație nu va schimba principiile unei politici externe pe promovarea drepturilor omului. În plus, noua administrație a apărut dispusă să le pună în practică într-o viziune în care nu au lipit nici argumentele geopolitice și nici cele vizând prezentarea interesului național.

La Washington se descoperă — cu întîrire — că la București investițiile au fost gresit orientate, că s-au estimat eronat astăzi resursele cît și perspectivele pieței; ceea ce ar fi trebuit să fie o „istorie de succes” și un exemplu de urmat pentru alte țări comuniste să-a transformat în exact contrarul.

La începutul anilor '80, România apare ca o țară cu o economie profund și periculos dezechilibrată, cu o industrie gresit orientată, cu nevoi de materie primă și energie ce nu pot fi realizat neopereate decât de Moscova. Aceasta implică evident ceea ce de oferit în schimb, micării pe plan politic. La toate acestea se adăugă o agricultură în derău, resursele secătuite, mari datorii externe și putine sunse de a lezi din situație, în special datorii obstinației unor lideri arroganți și autoritari ce refuză să-si recunoască erorile, și perseverența pe aceeași cale care i-a adus în situația de criză.

In locul istoriei de succes, zarele aduc informații despre foamea și frigul din locuințele românești, sări despre rationalizarea alimentelor și benzinelor, despre cozile — de zile — pentru procurarea celor necesare trafului zilnic. Si toate acestea în vreme ce, cu surprinzătoare nepăsare, guvernul român își continuă programele de prestigiu, de tipul canalelor de eficiență economică discutabilă ori palatelor menite a perpetua în timp memoria actualilor lideri.

Vestul descoperă totodată că reacțiile populare îpsose, în ciuda oricărui logic politic. Aceasta alimentează ideea că românii sunt altfel restul oamenilor, gata eventual să sacrifice viațile lor și ale copiilor lor pentru prestigiu național. Si, în cele din urmă apare ideea, ca o alternativă la această explicație extravaganta, că lipsa de reacție este rezultatul fricii de o represie bine organizată de către un aparat de control social omniprezent și atotcurtic.

Analisti aplicanți vor scoate în evidență în detaliu că de mult a folosit guvernul comunist de la București sprințul practic neimitat acordat de cel puțin 3 administrații americane successive. Nu este astfel hazardată afirmația că politica S.U.A. a avut un rol covârșitor în proiecțarea liderului de la București ca personalitate de anvergură planetară.

Performancea externă exceptională, mai ales la începutul anilor '80, i-a asigurat liderului român, înaintea altor factori, avantajele hotărâtoare în disputele din cadrul conducerii comuniste, ajutându-l să își înălțe rivalii și să își promoveze susținătorii, în cînd cărora un rol esențial îl are propria sa familie. Ar fi desigur exagerat să spunem că delirantul cult al personalității de la București ar fi rezultatul politicii externe americane, dar orice analiză lucidă nu poate neglija rolul important pe care acesta îl-a avut în stabilirea actualiei configurații de forțe politice în România.

Merită o analiză aparte modul în care interesele guvernului român și interesele poporului român —

(Continuare în pag. 15)

● O doleanță cardinală: relații bune cu toți vecinii ● Arma istoriei împotriva naționalismului ● Educarea cîștorului în spiritul schimbului de valori ● Un proiect: crearea Institutului de studii socio-istorice asupra Europei Centrale și de Sud-Est, cu sediul la Timișoara ● „Noi nu vrem răul românilor” ● Înțelegerea dintre popoare, realizabilitate prin comunicare și cunoaștere ●

Amplasată în imediata vecinătate a Dunării și a podului cu lanjuri, clădirea Academiei Ungare de Știință încumbă nota specifică a arhitecturii de secol al XIX-lea. Privindu-l față, studindu-l întoarcere regăsești ceea ce din acel timp și zidărișul emancipării, al metamorfozelor, al trăirilor singulare și colective totodată. Rememorează gindurile lui Széchenyi István, unul din fondatorii instituției (1825) despre care Gheorghe Barițiu spunea că a fost un Weltbürger. „Este de ajuns — scria liberalul ardelean la 1860 — că noi români am simțit că Széchenyi István a fost unul dintre cei mai mari bărbați ai secolului nostru” (Gazeta Transilvaniei, 1860, 14 aprilie, nr. 61—62). Cind am aflat că Academia Ungară e condusă azi de cărturarul Kosáry Domokos, istoricul evoluției luminiști ce-mi pare a fi unul din continuatorii de primă mină ai concepțiilor széchenyene, mi-am zis că e ca și cum neputință să ocolească o discuție cu Domnia Sa. Spiritual vorbind, mi-ar putea angaja în acel mult visat dialog nerușat de unde x-ar puica naște superioritatea morală invingând intotdeauna și preluândeni violența.

VICTOR NEUMANN: Nu ne-am văzut de cîțiva ani buni. Era prin 1963 cind ne-am cunoscut, eu ocără stagiuului meu de documentare în arhivele și biblioteca budapestane. Într-o lămpă, multe s-a schimbat.

KOSÁRY DOMOKOS: Ultimete Dvs. scriitori le-am primit în a doua jumătate a anului trecut. În urmă cu doi-trei ani am primit și cărțile Dvs. Vă mulțumesc pentru atenție și vă pot spune că am elicit cu mare ințeres „Convergențe spirituale”. M-am întrebat ce vi s-a întâmplat în decembrie '59, cum și-a traversat chipul în zilele cind viața Timișoarei devenise cap de afiș în presă europeană și mondială.

V. N.: Eram în Germania Federală, la Heidelberg, cind a pornit revolta populară. Cum aș aflat din corespondență, fusese bursierul lui Friedrich Ebert Stiftung; aveam de gînd să vă vizitez la întoarcere. Evenimentele din decembrie m-au determinat, firește, „să-mi schimb programul”. Atunci, am fost cu toții marcati, iar cel ce ne aflam în afara granitelor țării fuceseră, dacă nu fixe terorizat, psihiatice, cu siguranță; legăturile telefoniice întrerupte ne-au cauzat (mici și prietenilor români) emoții de nedescris, astfel că radio Europa liberă sau televiziunile germane erau singurele surse de informare despre măcelul de la Timișoara. În tot cazul, va fi greu de recăzut istoria momentului, meciile istoricului îmi apar ca fiind precare, cel puțin cind mă gîndesc la zig-zag-ul unui asemenea eveniment.

Aș vrea acum să discutăm și altceva, mai cu seamă că sunt incitant să vă gîndesc aici, la Academie, în calitate de președinte al celui dințiiilor de știință și cultură al țării Dvs. Vă felicit penîru alegerea în această funcție.

K. D.: Mulțumesc mult pentru amabilitate. Cu ce vă poți fi de folos în acest moment?

V. N.: V-am solicitat penîru asemănată întîlnire în ideea de a schimba cîștiga împresii pe probleme de știință, precum și de actualitate socio-politică. Sună curios, de pildă, care ar fi perspectivele de lucru ale Academiei Ungare, care este concepția după care vă ghidăți în perioada care urmează; ca istorie, ce rol arcordă istoriografiei în ansamblul științelor umaniste. Ca acordul Domnului Voastre am să cauțu să fac publice în România punctele de vedere pe care mi le mărturisiti.

K. D.: De acord, mai ales că doreșe să se stie la Dvs. cum gîndesc, care sunt aspirațiile mele, ale noastre, ale Academiei. Cu atât mai mult ca e vorba de o țară vecină, iar relațiile cu toți vecinii le vrem foarte bune. Trăim momente de frântușie. Ele sunt dificile pentru fiecare dintre noi și nu e deloc simplu să le depășim. Cred însă că există resurse intelectuale, profesionale care ne vor ajuta să ajungem la nivelul statelor din Vest. E drept că problemele cu care ne confruntăm în plan economic sunt mari. Facem însă eforturi considerabile pentru privatizare pe scară largă, am trimis foarte mulți oameni la specializare în Occident; ei vor studia pe lingă marii firme de comerț și industrie, în Universități și Institute. De asemenea, am stabilit convenții cu statele avansate spre a ne îrimite specialisti din toate domeniile de la care să învățăm procedurile tehnologice, științifice, aplicative de ultimă oră. Avem proiecte pentru colaborări de durată și într-o direcție și în alta.

V. N.: Imi face impresia că în nouă context Academiei vor deține un loc foarte important în orientarea ideatică, în educație, în emanciparea de sub serviticia vecinii mentalități. Prin răspîndirea culturii va trebui să depășim, la scară națională, înțelegerile truchiate, separatiste, cultivate de poliologi și istorici. Identitatea noastră e una europeană, cum orice istorie e adevărată altă vreme cit e universala (Novalis).

K. D.: Nu numai istoria serioasă, dar și celelalte științe umanistice vor contribui la crearea noii stări de spirit. Am inițiat o colecție care se numește „Etudes comparées sur l'histoire des peuples d'Europe”, în cadrul căreia vom publica numeroase cărți, unde istoria popoarelor — națiunilor — continentală va fi privită prin interfață. Am constatat cu satisfacție că și lucrat în acest registru volumul Dvs., „Convergențe spirituale”. Deei, a cunoaștere, o înțelegere care se raportează mereu la alteritate, mereu la relația inter-eticie. În acest fel vom analiza și interpreta istoria Ungariei. A propus de resenamente, de fapți că, probabil, aș văzut în librării cărți, broșuri și reviste, care ne duc cu gîndul la sensuri naționaliste, pot să vă spun că noi ne străduim să schimbăm această direcție, iar prin scrierile pe care Academia și editorii aferente le vor propune vom căuta să învățăm cîștorul de limbă și cultură maghiară să vadă, să picătă treenul, ca și prezentul, prin prima schimbările de valori existente dinaintea. Nimănii nu e singur pe lumea aceasta, nimănii nu s-a putut să nu se va putea dezvoltă singur. Si, în concret, am pregătit deja patru volume privind istoria Ungariei, în care toate problemele sunt abordate în context european, analizele și interpretările urmăresc raportul dintre universalitate și particularitate. Înmânăchierile, punctile de legătură, contribuții multiple, pluricinice și plurilingvistică își vor găsi locul cuvenit în cadrul unei riguroase și mult mai reală a trecutului. Primele două volume vor apărea la septembrie și ele sănă serise de Engel Pál (Vol. I, perioada veche) și Szakay Ferenc (Vol. II, evul mediu). Următoarele vor fi împărțite pînă la sfîrșitul acestui an; cel de-al treilea îl-am redactat eu și cuprinde perioada 1700—1867, iar

NECESARA ÎNTELEGERE A ALTERITĂȚII

O JUMĂTATE DE ORĂ CU PROF. KOSÁRY DOMOKOS
PREȘEDINTELE ACADEMIEI UNGARE DE ȘTIINȚĂ

cel de-al patrulea apărîne lui Glaiz Ferenc și se ocupă de ultimii a zeua de ani, ajungind pînă în jurul lui 1890. Editurile Hättér și Teka sunt acelea cărora le-am încredințat munca noastră, edituri noi în care ne punem mari speranțe. Cele vecchi au și început să piardă pasul, în orice caz nu mai au pondere de dinainte. Dar acum să vă întreb și eu ceva. Care sună protecțele Dvs.? Bănuiesc că unele idei pot să puse acum în aplicare sau cel puțin veți încerca să le materializați într-un fel.

V. N.: Dorim să înființăm (scriști am și făcut-o) Institutul de studii socio-istorice cu aplicare specială asupra Europei centrale și de sud-est. Sediul său va fi la Timișoara. El se va ocupa de cercetarea regiunilor de interferență dintre Europa de mijloc și aceea de sud-est. Va urmări recuperarea valorilor culturale, religioase, sociale, institutionale, mentale ale grupurilor etnice din această „zonă”. O recuperare care găsește că nu e posibilă decît în registrul unui studiu compărat — aşa cum și Dvs. gîndiți — bazîndu-se pe sondări plurilingviste; Institutul are de judecătă să constituie echipa care minulesc foarte bine două sau mai multe limbi zonele, precum și cel puțin una de circulație internațională. Va fi vorba de un studiu aplicat cu metodologii moderne, inspirate în bună măsură de Annales, de Școala franceză contemporană de istorie și sociologie. De altfel, pot să vă spun că francuzii au receptat ideea mea extrem de rapid, unul din directorii de cercetări de la „Centre de sociologie de l'Education et de la culture”, promîndu-mi un foarte serios concurs în realizarea proiectului și în încrezărea studiilor în programul european, aşa cum s-a procedat pe această linie cu acele ale instituțiilor similare din Polonia, Cehoslovacia, Ungaria.

K. D.: Excelență inițiativă și sper că veți reuși să demarați în cel mai scurt timp. Într-adevăr, lumea științifică europeană va fi dorință să între în comunicație cu o asemenea instituție. Cred că e veîi oblige înfrântarea cu multe institute academice similare din Occident și nu numai. N-ar fi lipsit de importanță ca, după un timp, să deschidă cursuri de specializare la care să invitați cursanți din țările vecine. Eu vă recomand un număr de tineri din Ungaria care să frevențeze asemenea cursuri. Ar fi și acasă o sansă pentru o mai bună și mai obiectivă cunoaștere reciprocă.

V. N.: Cu permisiunea Dvs., m-as apropia puțin de aspectul acestia și reciprocității. Cum vedeați problema româno-maghiară din Transilvania, despojivă raporturile dintre statele noastre?

K. D.: Vorbeam în anii trecuți și cu istoricul Al. Zub despre relațile româno-maghiare, amindoi ajungind la concluzia că naționalismul nu-și are temelii și că numai printr-un efort conjugat vom fi în măsură să educăm Omul, societățile în general. Noi nu vrem răul românilor. Nu vrem separatisme și nu dorim amestec în

Budapesta, octombrie 1956

problemele politice ale țării Dvs. Înțelegerea prin comunicare și cunoaștere este deviza noastră. Ele se pot realiza prin cultură, printr-o mișcare spirituală care va conduce la înfrântare. Multă prietenie română au aceeași concepție.

V. N.: Cum priviti U.D.M.R.-ul? Societății că e firesc să existe o asemenea formă politică?

K. D.: Întrebarea e binevenită. Am să vă mărturisesc că dacă ar exista forme de organizare a vieții culturale în limba maghiară, dacă ar exista o rețea de școli bine pusă la punct, universitate, instituție de cercetări, n-ar mai fi nevoie de un organism politic de genul acelaia menționat. Altățim ești nu există și normal că cineva să-și assume rolul de a apăra drepturile și a reprezenta aspirațiile spirituale traditionale ale minorității maghiare din România. Domokos György este un intelectual pe care îl stimex foarte mult și cred că și eu as proceda la fel dacă ar fi în locul său. Se cunosc să precisez că eu nu sunt originar din Transilvania, dar acesta e modul meu de a raționa.

V. N.: Vă mulțumesc foarte mult pentru discuție. Cred că ne vom revedea anul viitor, la Bristol, unde va avea loc Congresul dix-huitișilor.

K. D.: Mă bucur că aveți de gînd să participați. Milne plec la Oxford în următoarele organizări. Vă doresc mult succes în împlinirea frumoaselor Dvs. proiecte și spor în cercetarea științifică.

VICTOR NEUMANN

„Trebuie educat și omul

O DISCUȚIE CU KATHERINE VERDERY, REALIZATĂ DE GABRIELA ADAMEȘTEANU

- Antropologia socială este o disciplină „imperialistă”

G.A. : Am participat împreună la sedințe ale G.D.S.-ului. Aș vrea să te rog să te prezintă editorilor revistei noastre și să vorbim despre vizitele anterioare în România.

K.V. : Sint profesor de antropologie socială la John Hopkins University, Baltimore, Maryland. În România stu-

dul antropologic și limitat îndobite la antropologia fizică. Din cite știu, numai Vasile Carameles s-a ocupat de o antropologie socio-culturală, asemănătoare întrucâtiva cu a noastră. De cind am venit prima oară în România (1973) am văzut lipsa de corespondență dintre științele sociale de aici și din Occident. Am depus un dosar pentru o bursă de schimb, proiectul de cercetare a fost aprobat, dar nu s-a putut găsi institutul care să mă primească, sugerindu-mi-se să merg cînd la sociolog, cînd la folclorist. În S.U.A., Franța și Marea Britanie, antropologia socială care se ocupă de studiul vieții societăților primitive și a extins în ultimii 20-30 de ani aria de activitate și la societățile de tip complex din Europa — inclusiv propria noastră societate. Disciplina „Imperialistă”, antropologia socială se „intinde”

asupra renomeneelor de economie, politică, religie, asupra vieții sociale, a sistemelor de simboluri, a relațiilor de rudenie etc.; aproape orice întârziere din sfera de activitate a unui antropolog social. Primul meu proiect de cercetare privea interfețențele zonale etnografice (microzonele) — de exemplu Tara Pădurenilor în județul Hunedoara, Valea Orăștiei, Tara Moților. Fiind prea larg, greu de realizat, m-am restrâns la istoria socială a unui sat din județul Hunedoara (satul natal al lui Aurel Vlaicu), românesc, dar cu o minoritate de 20% evrei (afuncționat în 1973). Înainte de primul război avusese și o minoritate maghiară, aşa că în perioada istorică a studiului am întrat și în istoria relațiilor dintre cele trei grupe naționale din Transilvania. Am stat un an. Interesindu-mă de familiile existente: cine migraze la oraș cu ce fel de ocupații, care au fost relațiile românilor cu germanii în diferite perioade, care au fost relațiile dintre români și stăpini maghiari la începutul secolului. Am făcut discuții întrevenioase. În general, cu oamenii în

interviu, în genere cu oamenii în vîrstă. În 1974 m-am întors acasă și mi-am elaborat teza de doctorat, pe care am publicat-o în 1983: *Sătmărul din Ardeal. Trei secole de schimbări economice, politice și etnice*. Ea inten-

- O cercetătoare din Baltimore (S.U.A.) în comuna Aurel Vlaicu, județul Hunedoara ● Rezultatul: o teză de doctorat, publicată în 1983 ● Securității nu-i era pe plac și a decretat-o „spioană”. ● O carte în curs de apariție: „Identitatea românească și politica culturală sub Ceaușescu” ● Indigenism versus euroopenism ● Cât de important e să încerci să privești cu ochii celuilalt ● „O formulă prin care omul să aibă acces la învățămînt în limba lui, dar în același timp să posedă impeccabil limba națională”. ● Perspective imediate, perspective îndepărtate ale raporturilor româno-maghiare ● Modelul vestic și cel estic al antropologiei sociale ● Privatizarea va determina o cooperare între țărani ● „Am cunoscut țărani deștepti fără care mă depășeau ca dotare naturală” ● Însemnatatea

tiona să fie o istorie a relațiilor economice și politice transilvăneze în cadrul Imperiului Habsburgic, privite însă din unghiul unei comunități mici. La sfîrșit mi-am dat seama că scăparem cu totul din vedere rolul intelectualilor în construcția identității naționale. Așa că am revenit în România în 1984-1985, cu gândul să studiez mai degrabă rolul istoriografiei în consolidairea identității naționale. Am mers într-un sat ca să observ în ce măsură și sub ce formă anumite evenimente, anumite personaje istorice intrăsere în consuțința oamenilor – o vulgarizare a istoriei – să putea apune. Această parte a cercetării mele a fost însă atât de viciată de intervenția securității, incit n-am putut folosi rezultatele.

G.A.: Ce să-a petrecut de fapt?

K.V.: Milijenii le-nu spus oamenilor să fie stenii că americană este spionată și merge peste tot cu aparate de înregistrat. Prințul om cu care am stat de vorba a și fost chemat la Milijie și întrebat înainte despre ce discutase. Omul s-a speriat, le-a povestit prietenilor lui și după aceea am simțit mereu o mică rezistență în spațele capitaliștilor cu care sătenii m-au

primit întotdeauna. Înă la urmă m-am dus la un bătrîn pe care îl cunoșteam bine și l-am spus: „Băde Andrei, mai ești dispus să mă ajuci? Doar sătă problema penitrii care am venit”. El mi-a răspuns: „Pă, doamnă, nouă ne place de dumneavoastră, dar nu avem vrea să mi se întimplie și mic ce l-a, întimplat lui cutare”.

- Viața socială este atât de plină de politică, încit nu se poate spune că există ceva nepolitic.

K.V.: Bineînțele, după aceea nu am mai putut lucra. Deci vrind-nevrind m-am limitat exclusiv la latura intelectuală și citădină. Am stat de vorbă cu mulți intelectuali, mai ales în Cluj, unde mi-am instalat „centrul” cercetării. Latura istorică s-a largit. Interesindu-mă dezbatările asupra specificului național în perioada interbelică, mi s-a întimplat să dau în librării de cărți din anii 1929-1930, re-

TÎRGU MUREŞ A FOST UN ORAŞ AL TOLERANȚEI

- ERA NEVOIE DE MAI MULTE „NEBULOASE” CARE SA INCINGA SPIRITELLE • „REVOLUTIA” DIN MARTIE DE LA TIRGU MURES • SECURITATEA S-A CONSIDERAT FRUSTRATA • AM ADOPTAT SI ACEST S.R.I. • „CUM SA NE IA ARDEALUL SI UNDE SA-L DUCA ?” • IN TIRGU MUREŞ, ARMATA A JUCAT ACELAŞI ROL • REACTIVAREA FĂTIŞĂ A SECURITATII LUI CEAUŞESCU • DESCHIDerea UNOR RÂNI SI REDESCHIDerea CELOR VECI

După aproape trei luni de la „revoluția” din Decembrie care, în concepția F.S.N.-ului, s-a încheiat odată cu căderea celor de la „lirani”, capat înscrăunată la pufore și și „eminențele” cenușii din umbra simt că le aluneca pământul electoral de sub picioare. Cu tot arsenaliul de zvonuri denigratoare în care securitatea română s-a dovedit dintoadeuna mestărcă, basindu-se pe un apetit special al renumitului de a transcend și „depași” realitatea ca atare, partidele istorice pe de o parte, partidele de centru și intelectualii angajați în cursa electorală, pe de altă parte încep să cîștigă din partea electoralului român; o audiță care, dacă ar fi fost lăsată să se exprime în mod firesc, ar fi pus în pericol nu doar procentul covârșitor de voturi pro-fenești, ci chiar cîştigarea alegerilor la limita de către formăjina politica „umanărie a revoluției” (același lucru era valabil pentru președinte, atunci vreme cît domnul Iliescu n-a avut „tăria afectivă” să se despărte de teovărășii de luptă în cursa pentru președinție).

Era, deci, nevoie de o stopare a popularității tuturor forțelor democratice printre electori, și mai mult, era nevoie de una sau mai multe nebunăzute care să incingă spiritele, și să se exciteze de calvarul zilnic al nesiguranței și neincredurii în care contribuia din plus provizorul instituit la toate nivelele, inclusiv la cel moral și spiritual. Astfel de nebuloase trebuiau să săibă roluț unor forțe de rezul care să întoarcă electorii către „racla cea bună”, la originea lor urmând să fie „demascale” forțele de

moeratică spre a fi mai apoi definitiv „infierat”. Gugumările care s-au scris și spus pe această temă le stim cu totii. Mai greu ne-a fost să accepțăm că ele au fost și credințele de o mare parte a oamenilor pe care mulți s-au grăbit să-i catalogheze drept nerozi sau aluzioză în bloc. Adevarul și că politica de denigrare a tuturor grupărilor democratice a fost suficient de subtilă pentru a duce de naș o mare parte a populației țării. Oamenii, cu adevarat de bună credință (numai că s-a dovedit că în contextul astăzi de tulbură în care trăim, buna credință a deschis rani morale fără precedent, a unui oameni, lăsându-le copiii pe drumurile spre orfelinate, daruindu-i astfel cu o viață vîtoare pentru care ei nu aveau nici o viață, o viață care nu este a lor).

A doua revoluție a securității

Dacă F.S.N.-ul își încheiasă repede societile cu „revoluția” din Decembrie prin chiar instalaarea sa la putere, securitatea avea toate motivele să se consideră frustată, ea fără rugăciune, o mare parte a ei fiind, totuși, prin-

cipalul autor al detronării lui Ceau-

Astfel că, dacă securitatea a acceptat din start ca o dată cu căderea lui Ceaușescu să-și semneze și propriul act de deces, aceasta nu înseamnă că faptul cu pricina era altceva decât un act de deces provizoriu (un pact despre care nu putem să fiu precizie că domnul Iliescu n-a fi dorit din tot sufletul să-l trădeze, dar important rămâne faptul că nu a mai avut de ales. Că, în continuare, nu are de ales: „Te faci frate cu dracul, pînă trezi punctul” – usor de zis, greu de făcut, darea nu cumva rămîne varianta fericită prin care să ne sfîrâm cu toții doar la mijlocul punctului, desasupra vînturii acela).

Așadar, securitatea avea nevoie de o „revoluție”, „lovițură de stat” etc., care să-i justifice reacțiunile pe față, chiar dacă sub un alt nume — turnările de simboluri, cum suntem, era însoțime de început că vom adopta și anest S.R.I. fără mari crizări. E interesant însoțea de văzut cum puțini oameni și-au pus probleme în termeni reali și anume: că securitatea nu putea să-și recruteze „noile” cadre din tre străngări, trăitori, cofetări, coborânt, contabili; că securitatea a avut cadre specializate în toate domeniile, pe care n-a făcut decât să le reactivizeze; că aceste cadre n-au devenit niciodată umane, nici mai religioase odată cu „revoluția” pentru simplul motiv că aceste schimbări se petrec în om prin experiențe individuale dramatice. Or, „drama” securității române a fost una singură, colectivă: arecă de a via pe tura cîteva zeci de zile, unii mai mult, alii mai puțin, după gradul și fidelitatea la sistem a fiecaruia din trei ei.

După „lovitura de stat” asupra guvernului din 19 februarie, a urmat „revoluția” ungurilor din Transilvania, în spate din Tîrgu Mureș, din martie. Se stie că exceptând Bucureștiul și Valea Ialui, Ardealul a suportat supravegherea din partea celor mai reloți securiști și activiști de partid. În cînd de pe timpul lui Dej, Ceausescu a dus o politică subtilă de „omogenizare” a populației române și maghiare din zonele Sfintu Gheorghe și fosta

"Trei Scaune"), Odorheul Secoleșc, Ciue, Mureș, Satu Mare. Mai apoi mare parte a absolvenților facultăților bucureștene sau ieșene erau numiți aici pe cind chujenii, suspecti de a cunoaște limba maghiară, erau trimiși în apostolat în imina Moldovei ori a Oltenei; la fel absolvenții maghiari, cu scopul de a invata limba română, plus subdaciele ei. Evident că toată această harabătură pe care stagiații au simțit-o din plin pe pielea lor (înieri intelectuali care în continuare sunt marginalizați, fără apostolat în provincie) datorită acelui penibil concurs de dosare) trebuia bine supraveghetă și controlată, mai ales înainte de faptele cănguri și români din Ardeal niciodată n-au fost înfrânti în adeverință sensul al cuvințului, oricăta maculatură să a scriș pentru a releva acest lucru, pentru că fatalitatea istoriei a vrut să unească cu mai bine de 700 de ani, în urmă două popoare spiritual diferenți, vorbind două limbi care nu au absolut nimic în comun, dină astfel de corte grilejul unei întrebări absurdă, nu de puține ori îmbrățisată la modul iste-

Deturări politice ale tensiunilor existente

Răspunsul firește: ai celor care s-au născut și au crescut în Ardeal, români și unguri legali de acest pămînt prin actul nașterii lor, pare să nu mai multumescă pe unii dintre constituționali maghiari, desigur marea majoritate a ungurilor din Transilvania nu s-ar putea acomoda în postă Ungariei, ei însăși recunoscând acest lucru. Securitatea pompată de Ceaușescu în Ardeal, recrutată la rîndul ei și armată de informatori din ambele părți (în Decembrie, directorul Căminului de bătrâni din Frumoasa-Ciuc, de naționalitate maghiară, a fost găsit splințurat, dovedindu-se că fusese unul dintre informatorii de nadejde și securității din zonă). Până în Decembrie, desigur frustrați de anumite drept-

de rînd și intelectualul"

înă poporului și lor, o dispută politică și vrea să fiu găină viață socială politică, înct se sătă nimic nepoate, sătă convinșările diferențelor de nu să fie încheiat. În revistele în parte de Iosif Andrei care România era unul fel de mult ca și înănatii politice sau ideea că România și că acesta îl politicii voastre și Români care vor unei societăți

tot timpul de nist

• bună cunoștiință și interese reale foarte grea și îi pînă unde va veni și nespus de rău ele foarte promițănd după reuniunile făcute în A. am incercat sămătă diferită de vorba de resușană atitudini din ei de ceva brâzit sistemul comunist și ca „o economie punte economistică” ales după 1939, a stale și culturale, pildă, o persoană oarecare, să facă interește necesare?

lerile utilizau tudouri... reprenderi au fost și obținerea male-

rialelor necesare. Fenomenul de relații personale — prin mită, cunoștințe, colege de facultate, consăteni, rude. Deci mai multe moduri de a încerca să-ți crezi o relație specială cu o altă persoană socială, care îți dădea prioritate. Ideea națională a numărăt și ea printre mijloacele utilizate în acest scop — fie și inconștient. De exemplu, la Cluj, unde majoritatea coafezelor sunt ungurești, pentru tine, ca femeie care doreai să-ți vopsești părul era mai simplu să ajungi la coafeza care avea ceva vopsea de păr, dacă erai ungurești. În mod normal, prietenii se formează în cadrul unui grup etnic; aparținând unui anumit grup etnic, aveai sansa să apelez la strățitatea celuilalt ca să ajungi la lucrurile necesare. În felul acesta nu numai fenomenul relațiilor personale (pentru care se utilizează termenul — impropiu după opinia mea — de corupție) dar și fenomenul etnic a fost întărit, prin dinamica sistemului. Lucrurile nu au revenit peste noapte la normal; imediat după dispariția lui Ceaușescu. Lipsurile se rezintă în continuare; mecanismele de relații personale nu au avut nici un motiv să dispară, iar ridicarea represiunii dinainte, luă un fel de osă în clopot, care tot fierbe și în care răspindirea neîncrederei între oameni (o altă latură a dinamicii sistemului socialist) agravează și se deschiderele etnice. Eu cred că ceea ce a fost reprimat înainte are acum toate sănsele să izbucnească în conflict, mai ales cind există organizații care lăzescă în acest sens. Cred că va fi necesar un timp pînă să se poată ajunge la o situație echilibrată, și pînă atunci, ar fi foarte bine (desi cred că sunt idealisti) dacă în fiecare grup, maghiari și români, fiecare să-și întreba din cînd: „De ce omul din grupul celălalt simte ce simte?”

G.A.: Să te pui în postura celuilalt...

K.V.: Da. De exemplu, foarte mulți români au fost revoltăți și trebuie să spun că și pe mine m-a pus pe ginduri de rapiditatea cu care maghiarii și-au cerut scoliole, peste noapte: și că au existat expulzări ale copiilor români din scoliole maghiare. Le cer atunci colegilor maghiari să-și întrebe: „Nu ar fi fost și el supărat dacă cineva le-ar fi aruncat copiii din școală și douări?“ Ca să înțeleagă de ce români

s-au supărat. Pe de altă parte, românilor nu și-au pus întrebarea „Oare maghiarii nu le-a fost greu sub regimul treptut, în anii din urmă cînd au fost anulate tot mai multe drepturi ale lor?“ Deci, chiar dacă nu este de acord cu celălăt, să fi în stare să te întrebă cum te-ai simțit dacă ai fi în locul lui. Debaterea în privința scoliilor este actuală și la noi, din cauza populației hispanofone și mi se pare că în viață socială dreptatea este și de o parte și de cealăt. Ca sociolog, recunoște că o persoană își insușește mai bine materia din școală în limba lui maternă. Dacă elevul merge la o școală în limba lui, el are mai multe sanse să facă progres. Este însă foarte clar și că într-o societate dominată de un anumit grup național trebuie neapărat să poată funcționa în limba respectivă. Hispanofonul, dacă nu reușește să folosească suficient de bine limba engleză, ca să avanseze în cariera lor, vor rămâne tot atât de jos în societate ca și absolvenții de școli engleze. Deci trebuie să ajungem la o formulă prin care omul să aibă acces la învățămînt în limba lui, dar în același timp să învețe suficient de bine limba națională încît să poată avea sansa de mobilitatea socială. În ceea ce privește populația maghiară din Transilvania, eu cred că este foarte bine să aibă școli în limba maghiară. Problema facultăților este mai delicată și nu am putut să-mi formez încă o părere. Cred că au dreptate cel care spune că un medic maghiar ar trebui să poată lucra ca medic oriunde în România. În schimb, trebuie să existe învățămînt superior în limba maghiară pentru pedagogii care vor predă la școala medie de limba maghiară.

• Eu sper ca tensiunile naționale din România să se rezolve printr-o altfel de conștiință

G.A.: Nu crozi că ne-am pușea gîndii și altfel în problema universităților, dacă am avea în vedere o Europă cu granice flexibile, poroase între România și Ungaria, de pildă?

K.V.: Eu sper că tensiunile naționale din România să se rezolve printr-o altfel de conștiință. Am să fac o analogie, ca să înțelegi. Într-un om din Maramureș și altul din Oltenia nu există tensiuni naționale, deoarece consider că ei aparțin a două tipuri de oameni foarte diferențiate între ele. Pentru că identitatea lor ca români este construită ca un aspect al conștiinței lor, în secolul 19. Din acest motiv, deziderările dintre regiunile țării se mișoară, fiind subordonate ideii unității de români. A îi europeană însemnă să fi mai puțin legat de identitatea națională, care mai mult se despartă decât să unifice. Acest lucru se va petrece, de pildă, cu francezii și nemții — va fi bineînteles un proces îndelungat. Este foarte posibil ca peste 100 de ani să existe o identitate europeană, căreia i-ar fi subordonate celelalte identități care acum par cele mai cuprinzătoare. Atunci am putea avea în vedere și o relație umană mai puțin conflictuală între cei de naționalitate maghiara și cei de naționalitate română. Însă aceasta este o perspectivă îndepărtată, iar noi, deocamdată avem în față rîea de mine și de poimile.

G.A.: Cum se conturează în aceste zile studiul antropologic socială în România?

K.V.: Universitatea din Cluj mi-a făcut invitația de a predă un asemenea curs (pe care, din nefericire, nu pot să o suorez încă trei ani, căci sunt profesor de catedră). Însă, în timpul discuțiilor 1-am întrebat pe decanul Andrei Margu de la Facultatea de Istorie-Filosofie: „Ce model de antropologie socială doriti să aplicați aici?“ Pentru că sunt cel puțin două, foarte diferențiate. Există pe deosebit modelul occidental (S.U.A., Marea Britanie, Franța) și modelul german (care există și în Uniunea Sovietică) deci un model estic. Germanii nu vor fi foarte încincați de această apartenență, dar așa este. Modelul occidental al antropologiei social-culturală este dezvoltat odată cu extinderea Imperiilor: să fi fost certeate cu precădere popoarele colonizate. Modelul german și estic a sădit cu precădere propriul său folk, în ideea construirii unor state naționale, în care obiecturile naționale să fie bine reprezentate. Deci cele două modele nu au același obiect-subiect de

studiu. La noi, antropologia socială este o disciplină de autorelectie, un fel de psihanaliză la nivel social: la fel ca omul care merge la psihiatru sau își insușește cunoștințele necesare psihologice ca să reflecte asupra acțiunilor sale și să fie mai echilibrat în relațile cu ceilalți. Antropologia aduce astfel societății cunoștințe și informații despre sine și își asumă o funcție, o menire pe care o consider foarte importantă, foarte necesară. Ea îi face pe membrii societății mai conștienți de diferențele dintre ei și ceilalți oameni din lume și de faptul că aceste diferențe sunt firești.

G.A.: O carte nu epuizează totdeauna interesul unui autor pentru o temă. În acest timp, te-ai mai interesat rolul intelectualului în societatea românească? Mai ales că să intervină date și situații noi.

• Mi-ar părea rîu să fie numoi democratizarea unui grup

K.V.: M-am gîndit să mă întorez cu cercetarea mai întîi la latura rurală: mi-ar interesa de pildă fenomenul de colonizări.

G.A.: Ti-aș părut într-adevăr că tărani nu vor pămînt, așa cum se afirmă deosebi?

K.V.: Am impresia că lucrurile difieră mult de la o regiune la alta, și chiar între diferențe localități. De exemplu, la Geoagiu un tărân mi-a spus: „Noi am vrăz în jur de 3 ha, mai mult nu ne trebuie“. În Aurel Vlaicu am vorbit mai mult cu femei în vîrstă, ele mi-au spus că nu vor mai mult de jumătate de hectar. În schimb, în sat se preză depărtate de acolo, tărani și sănăsceri singuri, tărâi să mai astope să vină o legă, la o formulă de a-si împărti pămîntul și animalele, și-si desfășură singuri colectivul. Nu cred că se poate spune referitor la întreaga țară: tărani nu vor pămînt. Cred însă că va fi greu să se aducă înăpîrta forță de muncă necesară agriculturii. Odată cu privatizarea, va trebui să se facă un fel de cooperare între tărani, pentru a le permite accesul la unele mecanizate. N-are nici un rost ca fiecare tărân cu 3 ha să-si aibă tractorul lui. Problema delicată este să evili ceea ce s-a petrecut în 1921. În urma reformelor agrare, cel puțin în Transilvania: întrebarea este cum să formezi o pătură de producători de bunuri agricole, fără să-i deposedezi pe alții în mod nefărăsc. Aducă cine vrea să plece, să aibă unde să-lăsă să se întoarcă.

(Continuare în pag. 10)

ea ce privește înmaternă, etnică, etc. au acceptat de români și cehi. De la toți am primit învernatările toate și aspirațiile sunt lăsată să se găsească de crezut că vorbă, că și prefele de provizoriu informații exacte tensiunile dinținentele nefaste și Mureș. O parte naturală adevărată, și ocupat aproape campania electoră trupărilor angajați că, de fapt, o electorală se juca Televiziunea ro-telespectatorilor confuzia, pe de parte „aprinzând românilor“ penșare ungurii arăi (un tărân din a pus o întrebare nerăita să se găsească aventurieri Ardealul, și unde de nu l-or duce Budapesta cu români ardeleni?)

Sfori feseniste, zvonuri și patriotarzi

Mi-aduce aminte că pe la sfîrșitul lui Ianuarie, în timpul unei documentări în județul Harghita, foarte mulți dintre localnicii de naționalitate maghiară erau pro-hăseceni convinsă. Nu măndoiesc că același lucru se întâmplă în Mureș, Covasna, Satu Mare etc. Se pare că a existat o amețeinte de rezistență prervoluntară între domnii Ion Iliescu și Karol Király, ambi disidenți recunoscuți și regimului, fiecare însă din cu totul alte motive.

Inteligerea respectivă nu face altceva decât să garanteze din partea conducerilor statului român postrevoluționar drepturi imediate naționalității maghiare, în primul rînd în ceea ce privește învățămîntul în limba maternă (daci și parte din unguri din Ardeal sau dintr-o parte din români din Ardeal se asigură, nu același lucru se poate aștepta în ceea ce privește succesorul F.S.N.-ului aici). Uniunea Vatra Românească poate

vreo legătură cu actualul președinte al României. Cert este că inteligență respectivă nu a putut degradă și în limite aplină, întrucât disidenții ignoră să faptul că un elev român din Liceul Pedagogic din Odorhei nu și poate schimba cu atită usurință locul de studiu, cumpărindu-și pur și simplu un billet pentru trenul de Bacău, Iasi, Brașov etc. Au apărut conflictele în școli, mulți dintre profesorii români au plecat din zone obligați și-o facă, altii au plecat din bunăvoie, profitând de ocazia „liberalizării“ extreme. Tânărimea din unele școli a continuat și-a ajuns la diverse forme de compromis, exact la mijlocul anului școlar, fapt pentru care domnul Iliescu pierde total și definitiv electoralul maghiar. Prin demasarea „lovituri de stat“ de pe 25 Ianuarie, partidele istorice își pierd și ele orice popularitate înaintea electorilor români din Ardeal. Domnul Rațiu este descalificat de venitul că ar vrea să cedeze Ardealul Ungariei. În momentul în care domnul Cămănescu este înfrângător de U.D.M.R., orice „bun român“ din Ardeal va vota cu cîteva a mai rămas, adică cu domnul Ion Iliescu. Dacă în privința președintelui, electoralul român din Ardeal se asigură, nu același lucru se poate aștepta în ceea ce privește succesorul F.S.N.-ului aici. Uniunea Vatra Românească poate

oricind să se constituie în partid sau să voteze cu un partid anume, în cîte să îl creză — cîteva partide de centru începăsură să cîştige tot mai mult teren în Ardeal, printre care Partidul Unității Democratische al domnului Nelu Stănescu (ășa ne aducem aminte că domnul Nelu Stănescu își anunță chiar candidatura la președinție), astfel că praful în ochi aruncat celor de la Vatra Românească pentru a-i îndepărta definitiv de P.U.D. a fost Proclamația de la Tisoara, din 11 martie, la care P.U.D. aderașă.

Prima frază a punctului „II“ al Proclamației sună în felul următor: „Timisoara este hotărîtu să ia în secolul și să se folosească de principiul descentralizării economice și administrative“. Românii de la Vatra II s-a băgat în cap că acest buclucus punct „II“ este opera ungurilor, pentru a putea cere regiune autonomă maghiară în cînd se reziste în alegeri a unei formațiuni care a aderat la Proclamație.

„Armata e cu noi“ și cîteva concluzii

Evenimentele dramatice din Tîrgu Mureș au fost lăsate să se desfășoare pe fondul unor tensiuni reale întreținute care să manifestă încă din Decembrie (au fost zone în care „revoluția“ a avut primordial scopuri sovîne). Tensiunile din Ardeal, problema tăganilor din România, rezultă dinținentele care au fost sacrificati an de an sub regimul lui Ceaușescu și trebuie să fie primele preocupări de urgență pe ordinea de zi a conducerii provizorii — dar toate aceste probleme reale au fost lăsate să se amplifice să duca la polverizarea societății, cu singurul scop din partea puterii de a-și asigura alegerile din mai (cum crede că a fost ignorată, imaturitatea politică, neinformarea publică, să înfereze securitatea română dacă are sau nu dreptate..)

In Tîrgu Mureș, armata a jucat un rol ca și pe 12 iunie în București — rolul amenințător al observatorului la dezastru. A intervenit la fel, în ultima instanță, pentru a evidenția puterea că securitatea nu este singurul copil al ei și că școala unde acest copil răsfățat strică, ea nu va cirși

ia infinit (președintele CPUN-ului în Tîrgu Mureș era atunci că colonel Jules). Poliția a fost plină și îngăduitoare, suferind pe de o parte, de „complexul militanțial“ despre care ne-a povestit președintele țării într-un interviu televizat, fără, pe de altă parte, între români și unguri, comportându-se în primul rînd ca „buni români“ și abă apo ca oameni și legături națională și de frontieră să devină agățători. Odată cu privatizarea, va trebui să se facă un fel de cooperare între tărani, pentru a le permite accesul la unele mecanizate. N-are nici un rost ca fiecare tărân cu 3 ha să-si aibă tractorul lui. Problema delicată este să evili ceea ce s-a petrecut în 1921. În urma reformelor agrare, cel puțin în Transilvania: întrebarea este cum să formezi o pătură de producători de bunuri agricole, fără să-i deposedezi pe alții în mod nefărăsc. Aducă cine vrea să plece, să aibă unde să-lăsă să se întoarcă.

— amplificarea temerii, deci și a vigiliei. În ceea ce privește Ardealul: oricind: 10.000 de autoturisme pline cu unguri din Ungaria pot să-l ocupe și să-supună pe români de aci, după care să se îndrepte către București și să oblige Parlamentul să se pronunțe un proiect verbal de producători;

— în sfîrșit, desfășurarea unor răni și redescoperirea războiului, de o parte și de cealaltă, răni fizice și morale, mergindu-se pînă la batătorirea cîntecită de naționalitate, lucru în care cotidienele locale în cîte două limbi, dublate și cîntecite de „România Mare“ care umple străzile municipiului Tîrgu Mureș au contribuit și contrabute în continuare din plin.

La un nivel subcultural și suburban, resentimentele și suspiciunile continuă. De la acest nivel încolo — de unde începe inteligența și toleranța, patriotismul fundamental, iar nu cînd declină istoric și care nu este cîteva decenii un mijloc de răzărsire pe treptele puterii — sau tot mai frecvent — aceeași frază: „Său bătu peste capetele noastre, întroșii și desfășurăți pe de o parte unit oameni credibili și la naivitate, înduși în eroare, pe de altă parte. Am vizat, neputințios, cum ura a fost incurajată și lăsată să se manifeste în formă de cele mai horabile, subumane“.

GEORGE ARUN

Fotografie de DAN FLOREA

DACĂ NIMENI NU VA TRIŞA

Cerindu-mi-se colaborarea la un număr al revistei „22”, dedicat Transilvaniei (partial sau integral, vom vedea), am existat cîteva zile, din următoarele motive:

— De mai multe luni, serioase probleme personal-administrative (post-revolutionare) îmi răpesc timp și energie (de unde mai avem noi energie, după atîta an de cognosc?). Împădicindu-mă să scriu, mai ales proză (nu sunt singurul, firește, dar asta nu este o consolare). Nu mi-am închipuit că vom fi răsfățați după revoluție, dar nici atîta indiferență față de condiția scriitorului nu era de prevăzut.

Probabil mi s-a cerut colaborarea în calitatea mea de scriitor „ardelean” sau de cunoșcător al problemelor actuale ale Transilvaniei. M-am considerat întotdeauna scriitor român și n-am agresat niciun caracterizări ale „ardeleanilor” (etichetă), de pildă: literatură altora și ouă ne-etice, asta ca să nu spun mai mult?). Ca român, ar fi firește ca mult mai mulți colegi să fie informați în probleme care au frânt și mai frântă Transilvania.

Or, am avut ocazia, nu o dată, să constată dezinteresul, superficialitatea, ignoranța sau, stupore, chiar și agresivă „competență” cu care se dau cu larghețe sfaturi, aproape ca la fotbal. Trist, dar ade-

vărat; unii cunosc mult mai bine bulverdele Parisului decât județele și orașele din Transilvania.

— Înțig n-a dispărut cu totul dezechilibrul care m-a cucerit în timpul evenimentelor de la Tîrgu-Mureș din 19-20 martie, cînd, printre altele, am constatat că prezenta corespondenților de presă și televiziune străine era incomparabil mai numerosă decît a celor români. Astă nu i-a împediat ca pe unii, absenți atunci, să scrie mai tîrziu ca niste „reporteri frenetici”.

Despre Transilvania am scris practic în toate cărțile mele, fără să mă gindesc însă măcar o clipă că scriu despre problemele unei provincii, ci despre ceea ce se întâmplă în România. Cînd dintr-o cale fac astăzi analize subtile asupra relațiilor interetnice din Transilvania ar putea să-mi atenuem sentimentul neputinței pe care l-am avut, de pildă, cînd cu multi ani în urmă scriam despre exodusul săsilor, trăind astfel în felul meu un semnal de alarmă (cuvinte multă, îndrăgite de noi, care vrem să rezolvăm multe, sau „total”, în campanii, uitând să incercăm să fim mai metodici în fiecare zi) ?

Ei bine, cu toate aceste motive mi-am zis că poate merită să scriu totuși cîteva rînduri despre Transilvania. Dar despre care Transilvania, despre care fătă a ei? Cum nu sună o dispozitie lirică (despre acest pămînt s-au scris cuvinte sublim, înălătătoare, pline de iubire și patimă, pentru că este într-adevăr un pămînt binecuvîntat), în să spun că multe lucruri bune care parcurg etern așezate, s-au alterat și aici în decenile de guvernare comunistă. Pe acestia, le căm cunoaștem. Iar în chestiunile relațiilor interetnice, a conflictelor dintre români și maghiari (care interesează astăzi altă lume, firește, din perspective diferite), am avut ocazia să mă pronunt, părerea mea răminind aceeași: cum orice confruntare nu poate reprezenta o soluție, rezolvarea diferențelor trebuie să se facă prin dialog. În cadrul procesului general de democratizare a țării. Este extrem de important ca liderii comunităților să fie oameni moderati, luciovi și înțelepti și, pînă la urmă, speranța mea e că astfel de lideri își vor impune opinile îmă întreb dacă cineva, avind un anumit grad de responsabilitate

civieă în această perioadă. I-a cerut un sfat lui David Prodan, pe care îl consider cel mai profund cunoștință pe care-l avem în problemele Transilvaniei — nu doar în latura lor istorică. Poate că de să mai mare importanță în rezolvarea tensiunilor din Transilvania este modul cum vor fi înțelese și tratate acestea de către guvernul român și cel ungjar, neputindu-se avansa în absența realismului, a înțelegerii și competenței celor ce detin puterea în cele două state. Orice declaratie irresponsabilă, orice „gafă”, pot avea efecte imprevizibile acolo, însă, printre cîte mulți. Am constatat astăzi de nenumărate ori.

In sfîrșit, fără să fi profet, am spus încă din primele zile de după 22 decembrie că tensiunile interetnice care au apărut surprinzător de repede trebuie să se bucură de o maximă atenție (aceea că, din păcate, nu s-a întâmplat), ele putînd deveni, la un moment dat, problema numărul 1 a revoluției române. Aaa și fost. Sustin și acum că astăzi numita „problemă a Transilvaniei” este în fapt problema întregii Români și în nici un caz o problemă „locașă”. De fapt cum va decurge procesul de democratizare a țării va depinde și linistea din Transilvania. Las specialistii diferențelor discipline să ducă el analiza mai deosebită, mai în detaliu, să găsească și soluțiile cele mai bune. Noi nu putem să fim deci de partea bunelor soluții, adică bune și convenabile pentru toti. Bineînțeles, dacă nimenei nu va încerca să trăseze. Aici să-ar putea să fie „chicia” problemă. O cheie, recunoște, teribil de complicată.

MIHAI SIN

POST-URA

CHRISTIAN CRĂCIUN

dătoare de divinitate. Căci verticalitatea posturii intelectuale nu se poate instaura pe o carentă acută a proiectelor cotitative de maximă anvergură.

Puteam, deocamdată, doar să diagnosticăm această carentă. Putem constata cu ochiul liber că nu a venit încă vremea post-urii și nici a posturii. Ura a ajunsă psihismul colectiv și, desigur, pe cel privat. Iar canaliile de toate calibrelor și de toate (fără) meserile prosperă. Ura — în ambele ei ipostaze: de stare de spirit și de strîng de triumf — blântule. Campania electorală î-a permis o magnifică desfășurare. Ce a urmat a hrănîto continuu protejările. Zăcămintele dintr-o cale mai adinții (să le spunem stăvile?) au fost riscolite, prejudecăți de care cu cîteva luni în urmă ne-am fi rîsunit proclamându-său drept principii inalienabile, dreptul la cînvînt transformat în dreptul la bîță, apelul la memorie, fu considerat că o gravă injurie în cînd incapable organic de a uria (căci sunt, săvă Domnului!, și destui dintr-o carentă) se simînă într-o atroce — disperare. Disperarea de a descoperi într-o bună noapte că, totuși, și ei urăsc, șnună că se urăsc pe sine pentru luxurile pe care, naiv, și le-au strîng într-un cesa de euforie generală. Repede și-n urmă a cestei luxuri traficate și răspînse.

Toatele măcar, trăim un răstimp în care ură și fi trebuit înlocuită de un alt sentiment dominant. Eu este că, un fel de residuu atomic, filosoful nouă cindva, la marea combuștie a revoltei pomulară, dar care acum ne omoră printre

lentă, inobservabilă (7) și absolut sigură iradiere. Nu găsim cum să scăpăm de aceste reziduuri de ură și atunci le purtăm în continuare cu noi, găsi să explodăm în orice clipă. Ce face, într-o astfel de situație (postură) scriitorul? Izările îñi, în orice caz, este mai mare acum decit în „vochiul regim”. Un punct fundamental al paradoxalei sale condiții de a fi interzis de la publicare și închis în casă (în cazul cel mai bun totuși) ca niste copii răi, scriitorii erau mai prezenti în constința publică decit — cum cînd. Agenți cînd scriitorul nu mai este ascultat nici ne unde scrisoare, nici pe unde mai scrie (vorbesc) căci nu mai este (pur și simplu) lubit. Cum să fieubit cel ce vine și-ù spune adevărul, fără menajamente, în față? Deci prima obligație a scriitorului ar fi să nu se aspete la iubire. Nici măcar la recunoștință. Nici măcar la înțelegere. Să, de la această bază, într-adevăr solidă (o spun fără nici o umbră de ironie), să purceasă la construirea operei sale. Un capital enorm de ostilitate (ale căror cauze merită o discuție aprofundată) sau „numai” obuzitate îl va ajuta să-și vadă în lîngă de proiectele sale. Să chiar să le desăvisească. Doar astă contează. Va fi lăsată (terribila expresie a și fost rostită, trebuie să fi sănătatea scriitorului să spună) tot adevărul care poftesc. Problema e: sub ce incidentă va cădea acest adevăr în societate? Mi-e teamă că el să nu așeze precum o rază străuitoră dar fără cădără. Mi-e teamă că modelul intelectualului iluminist (sublim în datele

sale istorice și etice) nu mai este suficient. Mi-e teamă că intelectualii care ar accepta existarea în niste „rezervări de adevăr”. Un fel de univers concentraționar cu semn schimbător, construit tocmai pentru a permite în interiorul său (nu și în afară) toate adevărurile și toate libertățile imaginabile. Este o prejudicată comodă că adevărul, luate în sine, cîntremură constituție. Rareori are, la nivel macrosocial, această capacitate enăscrătă. Dacă, de exemplu, FENOMENUL PITESTI ar fi apărut mult mai înainte de alegeri și ar fi fost cîlit de mult mai multă lume (el se mai afișă, spre marea surpriză, recunoscă, în răfurile libăriilor), și astă este un sinopsis edificator, ar fi influențat el, fie și cu o cîtme, opiniile electoratului? Ma îndoiesc. Cred că se potrivește aici faimosul adagiu: nu m-ai fi căutat dacă nu m-ai fi găsit deja. Nu pot să convinsc decit că care sănătatea căci nu mai este (pur și simplu) lubit. Cum să fieubit cel ce vine și-ù spune adevărul, fără menajamente, în față? Deci prima obligație a scriitorului ar fi să nu se aspete la iubire. Nici măcar la recunoștință. Nici măcar la înțelegere. Să, de la această bază, într-adevăr solidă (o spun fără nici o umbră de ironie), să purceasă la construirea operei sale. Un capital enorm de ostilitate (ale căror cauze merită o discuție aprofundată) sau „numai” obuzitate îl va ajuta să-și vadă în lîngă de proiectele sale. Să chiar să le desăvisească. Doar astă contează. Va fi lăsată (terribila expresie a și fost rostită, trebuie să fi sănătatea scriitorului să spună) tot adevărul care poftesc. Problema e: sub ce incidentă va cădea acest adevăr în societate?

Inseamnă toate aceste considerații sceptice că exclud orice rol social imediat în intelectualul, dreptul ideală la impact direct în păhășul public? Niciodcum. Dacă pe termen scurt îluzile ne sunt interzise, cred că însoță modelul nostru mental privind funcția socială a intelectualului se va schimba. După o oarecare vreme (s-o sperăm cînd mai scurtă) limbajele se vor ordona după cîteva liniști de forță suficiente de clare pentru a fi distinse de majoritatea oamenilor și pentru a structura societatea actualmențe pulvuralentă.

Dar, înainte de toate, pentru a-și clăti cîteva postură, intelectualul are de dat lupta decisivă cu principalul său inamic: impostura.

„Trebuie educat și omul de rînd și intelectualul”

(Urmărește din pag. 9)

să plece, iar cine vrea să alibă un teren de 10,50 pînă la 100 de ha, să fie în stare să-l lucreze, fără să apară ca în anii '30 un proces de pauperizare împreună cu unul de imbogătire. O altă temă posibilă de cercetare pentru mine ar fi modul în care intelectualii ajută fenomenul de democratizare: cum contribuie la consientizarea unor societăți democratice pentru o întreagă masă de oameni (din care fac parte și intelectualii). Pentru că nu te poți aştepta ca un om care 45 de ani nu a fost niciodată invitat să-și formuleze o părere informată asupra fenomenelor politice, să și-o formeze peste noapte. În astă timp și intelectualii au fost indobilociți. Trebuie educat și omul de rînd, dar și intelectualul care este de multe ori tantă să vorbească numai cu alii ca el și să nu lărgescă aria de discuție. Mi-ar părea foarte rău să fie doar democratizarea unui mic grup intelectual.

G.A.: Să nici nu se poste.

K.V.: Nu vreau să spun că un intelectual este mai deosebit decât un țăran, pentru că am cunoscut țărani deosebiți, care nu deosebesc clar ca dotare naturală. Dar intelectualul joacă un rol important, pentru că mai ales el are acces la mass-media. El trebuie să înțeleagă că misiunea intelectualului este de a educa: a pune astfel problema este un fel de paternalism, un fel de condescendență socială; și din pacate tendință este destul de înrădăcinată în intelectualii români. Nu as vrea să o mai întăresc și eu. Ca să-ți explic ce fel de concepție trebuie să se constituie, am să dau un exemplu din propriul vostru grup. Am asistat ultima oară la o discuție extraordinară de interesantă, păreri bine informate și diferențiate, care s-au confruntat într-un dialog de înalt nivel. Mi s-a părut foarte importantă însă, legat de ceea ce vorbeam, intervenția lui Sorin Vîlcu. Este foarte importantă să înțe-

găm concepție. S-a vorbit de exemplu foarte mult despre putere, dar puterea astfel formulată este construită ca un obiect-subiect social uniform și centralizat, situat la virful societății. Pe cind eu cred că în România puterea nu există numai la virful societății, ea este un fenomen mult mai răspîndit; nu este uniformă, ci îsurlată. Are deci o foarte mare importanță felul cum

folosești un obiect al discursului: aici ar putea G.D.S.-ul să joace un rol important, interogindu-și propriile concepție și concepții, în paginile revistei „22” și în discuții cu publicul larg. În nevoie să sărbătorim de ajutorare. În loc să folosim mijloace de ajutor sau ajutorare, mi se pare preferabil să vorbim despre diverse relații cu cîtevații și doritor. Toate revoluțiile au lăsat în urmă mormane de cadavre și cohorte de intelectuali dezamăgiți (pește usoră) a fost treccerea de la o ipostază la cealaltă.

Inseamnă toate aceste considerații sceptice că exclud orice rol social imediat în intelectualul, dreptul ideală la impact direct în păhășul public? Niciodcum. Dacă pe termen scurt îluzile ne sunt interzise, cred că însoță modelul nostru mental privind funcția socială a intelectualului se va schimba. După o oarecare vreme (s-o sperăm cînd mai scurtă) limbajele se vor ordona după cîteva liniști de forță suficiente de clare pentru a fi distinse de majoritatea oamenilor și pentru a structura societatea actualmențe pulvuralentă.

Dar, înainte de toate, pentru a-și clăti cîteva postură, intelectualul are de dat lupta decisivă cu principalul său inamic: impostura.

Foto: DAN FLOREA

VIITORUL UNUI ESEC ECONOMIA ROMÂNEI

(III)

ALIN TEODORESCU

● PROIECTE DE REFORMĂ

In acest moment, (iulie 1990), nu există în România decât două proiecte de reformă economică relativ închegate. La acesta se adaugă Declarația-program prezentată Parlamentului de primul-ministru, Petre Roman, vineri 29 iunie 1990.

1. Programul Frontului Salvației Naționale, F.S.N., este o foarte bizară formațiune politică, formată în jurul unui grup restrins de oameni care au fost pur și simplu implicați către conduceră țărăi în decembrie 1989. Cum nu există o grupare politică de opozitie, un lider recunoscut de majoritatea populației — în condițiile în care căderea lui Ceaușescu a derivauit el de mare era vidul politic creat și perpetuat de fostul sistem — guvernarea sării a fost asumată de o ciudată colecție de foști activiști de partid (Ion Iliescu, Silviu Brucan), foști membri ai politicii secrete (Dumitru Mazilu, îndepărtat la sfîrșitul lunii Ianuarie), persoane cu o traiectorie morală, intelectuală și profesională dificilă (Cazimir Ionescu, Dan Ioan, Gheorghe Voican) sau chiar binecunoscute beneficiari ai sistemului trecut (Gheorghe Nicolaeșcu). Immediat au fost cooptați foști dezenzuali (Andrei Pleșu, Mircea Dăncescu, Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Radu Filipescu, Mariana Celac, Magda Cărneagă) și astfel s-a constituit la 23 decembrie 1990 Consiliul Frontului Salvației Naționale. Treptat însă F.S.N. s-a compozițional ca o grupare a fostei nomenklaturi, apărindu-și deputații secretă reactivată. În capitolul să să decida final termenul privind desprinderării economiei de sistemul socialist, F.S.N. a adoptat o politică economică populistică, făcând să crească salariile, să se reducă timpul de muncă la 40 de ore săptămânal, ridicând pensiile tîrhanilor cooperativizați și incasările bănești ale populației. S-a anunțat că populația va primi suplimentar peste 60 de miliarde de lei sub formă monetară numai în primele patru luni de la Revoluție. Adăugată la suma de 277 de miliarde lei de la afișată la populație totalul reprezentă o masă monetară cu un mare potențial inflaționist. Numai sumele afișate la populație scoperă aproape în întregime incasările din comerțul de stat din anul 1989 (297 miliarde lei fătă de 277 miliarde lei). Capacitatea de cumpărare a populației este însă micorâsă de nemurire de mărfuri și de prețurile ridicate de pe piață neagră.

Dat publicității în martie 1990, Programul economic al F.S.N. prevedea că:

„Scopul fundamental al politicii economice a F.S.N. este asigurarea bunăstării întregului popor, a calității vieții sub toate aspectele. Frontul consideră că acest obiectiv poate fi realizat în condițiile transformării treptate a economiei românești într-o economie de piață.”

Recunoașteți frazele? Atât obiectivul — care este o repetare ușor machiată a obiectivului economic stalinist, — cit și procedura sănt (pentru F.S.N.) urmărite numai în măsură în care pot fi controlate stabilizarea politico-socială a țării? „Inflația” și „somajul”. Textul Programului F.S.N. arată că discursul unui fost profesor de marxism-leninism care a învățat trei evantaje noi („economie de piață”, „inflație”, „somaj”) și pare foarte mindru că le poate folosi în sfîrșit liber de constrințele cursului de învățămînt politic.

Principalele măsuri propuse pentru realizarea acestui obiectiv sunt următoarele:

a) liberalizarea prețurilor (dar nu bruscă, ci treptată);
b) dezvoltarea sectorului particular în economie;
c) menținerea proprietății de stat în ramurile-cheie ale economiei;
d) stragera investițiilor străine;

e) atribuirea unor terenuri agricole în proprietate sau în arendă;
f) investiții de stat în agricultură, industrie, servicii;

g) împiedicarea formării unor averi considerate „excesive” prin taxe și impozite;

h) eliminarea monopolului de stat în comerțul exterior;

i) în urma tuturor acestor măsuri se

propune să se ajungă la „recunoașterea convertibilității leului pe plan internațional”;

ii) se urmărește de asemenea să nu se ajungă la „deficiete cronice în balanțele comerciale și de plată, care ar duce la o situație impovărtătoare”.

Programul economic al F.S.N. nu diferă prea mult de nenumăratele programe elaborate în ultimii treizeci de ani de teoreticieni „socialismului reformat”. Caracteristica generală a acestor programe este că statul cedează asupra anumitor tipuri de monopoluri (monopolul proprietății, monopolul prețurilor, monopolul comerțului exterior și al investițiilor), dar nu cedează deloc asupra elementului fundamental al economiei sociale și anume alocarea centralizată a mijloacelor de producție, respectiv planificarea distribuției materiilor prime, sacrificiilor de producție și cotul de retribuții. După cum se observă, din Programul F.S.N. nu rezultă în nici un fel că s-ar putea acorda o cît de mică autonomie întreprinderilor de stat, că aceștia ar avea dreptul să decidă asupra producției, aprovizionării, finanțelor și comercializării produselor lor. O libertate relativ mai mare este acordată agriculturii, unde liberalizarea pare totdeauna mai puțin risipitoare, dacă industria și investițiile sint în cea mai mare parte controlate de stat (v. „experiența Chineză între 1984—1988”).

F.S.N. a cîștigat alegerile din 20 mai 1990 cu circa 66%. Dar este puțin probabil ca în acest program cu care a cîștigat alegerile să săibă mai multe sanse de reușită decât programele similare din U.R.S.S. în 1960 și în 1985, în China în 1983 sau în Ungaria în 1976. Critica la care au fost supuse asemenea programe este atât de bogată încât și greu să o rezum aici. Ideile preluate de F.S.N. din la schimbarea producției, creșterea aparatului administrativ și inflației. Nu se ajunge însă la somaj, sau nu se ajunge la un somaj semnificativ de mare. Deci nu se schimbă mentalitatea în fața muncii.

Programul Partidului Național Liberal. Înălță și mai vag este programul economic al P.N.L., al treilea partid politic al României în urma alegerilor din 20 mai 1990, foarte asemănător cu programul U.D.M.R. Ca și în cazul F.S.N., el nu se bazază pe o bună cunoaștere a realității economice românești și pe o analiză detaliată a contextului internațional. Se prevăd un sir de măsuri printre care cele mai importante sint respectarea și garantarea liberei inițiative, un proces mai accelerat al convertibilității monedei naționale, creșterea pămintului în proprietate tîrhanilor, creșterea consumului privat ca sură a cererii pentru industrie și servicii, descentralizarea deciziei bancare și economic. Accentul cade pe libertatea individuală, prin înălțarea structurilor administrative ale sistemului socialist.

Aceste proiecte de reformă nu par să fie mai mult decât elemente ale unei propagande electorale. Ele confirmă faptul, menționat de mulți observatori, că situația analizei și studiului economic în România este deosebit de dificilă. Prima cauză a fost lipsa aproape absolută de informații atât asupra proprietății economice, cit și asupra evoluției economice din țările socialiste. A doua cauză a fost extrema ideologizare naționalistă a învățămîntului și cercetărilor în economie pentru o perioadă lungă.

● DECLARAȚIA — PROGRAM A PRIMULUI MINISTRU

Poate că sunt un caz singular, dar mărturisesc că am fost socat de această Declarație. Un limbaj pretentios și total a-teoretic, un amestec de notium incompatibile cu celuie din diferite sisteme de economie politică, e lipsă completă de direcție. Am așteptat reacții ale presei, care nu au venit — excesiv preocupat cum să interne de probleme politice și individuale; am dorit să am o confruntare asupra acestor impresii personale cu reprezentanții F.S.N. care au fost invitați la Grup. Nu au venit. În schimb continuă să cădă producției, creșterea prețurilor și deriva economică. Nu e o legătură, dar e o problemă.

Declarația-program pare a fi scrisă de o echipă de cercetători, complet des-

prinsă de realitatea cotidiană, obosită cu un limbaj slamic și indirect, remiscentă a perioadei în care raportul final al unei cercetări era supus în primul rînd unei cenzuri ideologice. Fraze lungi, greu digerabile, expresii complete nefișate pentru limbajul cotidian, intonații de expresie greu secolizabile. Să o continuă amintirea a decisiei: în 18—24 de luni Guvernul își propune să elaboreze un pașech de legi care să ducă la crearea condițiilor de acțiune a întreprinderilor în mediul economic de piață; în circa o luna Guvernul va elabora un plan operațional care să insereze măsurile care trebuie luate; în perioada următoare se va face... etc.

Accentul cade pe elaborarea unui codul legislativ, de care autori Declarației par să fie foarte interesati: se cere mereu un sir de legi care să definească diferențe competente rămasă în suspensie după căderea unui sistem extins de codificat din acest punct de vedere. Autorii Declarației par să spună că atât timp cît nu există legi clare care să le spuna ce să facă și nu pot fi acuzați de nimic. În ceea ce privește producția de legi de la Revoluție încoace am băut toate recordurile. Dar cum sunt elaborate și ce spun aceste legi? România este în prezent o țară fără Constituție, — e adevarat, iar de această constituție nu poate fi acuzat în nici un fel Guvernul. Dar este și o țară fără buget, respectiv fără un control public asupra cheltuielilor și veniturilor. Cum a fost posibilă încheierea unor tranziții de anvergura celei cu Airbus-urile fără controlul parlamentului, fără a sti care ne este bugetul valutar și în leu, fără o licitație publică, fără să fi consultat factorii interesati? Cine a luptat comisionul în cadrul acestor afaceri? În nici o țară din lume — vorbesc de cele democratice — decizia de a-mi scoate bani din buzunar pentru a cumpăra obiecte care apoi vor fi în propriul meu serviciu nu se face fără ca contribuabilul să fie consultat. Cind noi producem Romania-ură — un avion foarte bun pentru nevoile noastre, ale cărui motoare trebuie însă schimbate pentru că consumă mult și sunt zgromotăse, — de ce să cumperi alt tip de avion? De ce nu am cumpărat filtre pentru depoluarea chimică și radioactivă, licențe pentru industria alimentară, utilaje de producție, nu aero-plane, — foarte bune, foarte frumoase — dar tot atât de utile producției ca și statul lui Lenin? Această operație ne grevează bugetul pentru multi ani de acum înainte dar noi nu stim nici care ne este bugetul, nici cît vom plăti, nici de ce trebuie să plătim. Dară tot trebuie să cumpăr avioane de ce nu s-a făcut o licitație? Există și alți producători de avioane decât cel de la Toulouse. În fine, oricum noi plăsim. Ca și înainte. Dar măcar să stim de ce. Să cît

● CE URMEAZĂ?

Personal, sunt partizanul noii țărăi și de soci în tranzitul economic din România. Cred că este necesar să se înceapă cu o foarte largă autonomie acordată întreprinderilor de stat și cu liberalizarea inițiativelor private. În momentul de față există o singură lege privatoare la întreprinderile particulare, foarte limitativă și neatisfăcătoare, care nu a reusit decât să legalizeze specula. De altfel trebuie să facem o distincție între privatizarea întreprinderilor de stat și înființarea de noi întreprinderi particulare. Privatizarea se poate face prin:

a) cedarea proprietății sau a dreptului de folosință colectivului de salariați ai întreprinderii (gen autogestiuș, jugoslav) cu sau fără o contribuție periodică percepță de stat în contul patrimoniului odată;

b) vinzarea unor întreprinderi sau părți de întreprinderi către persoane, asociații sau societăți nestațice, fie străine, fie indigene;

c) desființarea unor întreprinderi și vinzarea piesă cu piesă a echipamentului disponibil, fie la licitație (deoarece și greu să se evaluate prețul real), fie în cadrul unor convenții de pret;

d) transformarea întreprinderilor de stat în societăți anonime pe acțiuni, în urma evaluării valorii lor de către o comisie de expertiză.

Experiența arată că numai înființarea întreprinderilor particulare nu reușește să acopere necesitățile interne de consum (foarte mari în cazul nostru), agravate și de faptul că populația deține sume considerabile de bani. Privatizarea are înălță două efecte economice imediate și anume:

- a) trece din mîinile particularilor în mîinile statului: sume mari de bani (contravalorile echipamentelor, stocurilor de materii prime, elădirilor etc.) care pot fi utilizate fie ca rezerve, fie ca investiții în domeniul deficitar (transporturi, telecomunicații, servicii);
- b) obligă populația să treacă direct la producție, și nu la simpla comercializare a mărfurilor și serviciilor, astăzi se înțimpă de regulă în caxul înființării firmelor particulare conform decretului 54/1990.

Privatizarea ridică însă un aspect moral și anume faptul că, în general, în România acumularea financiară este foarte inegală și distribuția. Nomenclatura, membri ai fostei poliții secrete, miliardari ai comerțului de stat, miliardarii au acumulat mari sume de bani, parțial investite în bunuri de consum: piață pe piață românească (videocasetofone, automobile, TV color, vîle etc.). Nu văd însă de ce ar fi immoral să le vinzi acestora echipamente ale unor întreprinderi care merg an de an cu pierderi plănitice și astfel să-i obligi de fapt să producă direct. E oricum mal moral decât să le permit să acumuleze bani de pe urma poziției lor într-un sistem administrațiv contraproductiv.

Independența întreprinderilor de stat față de organele centrale și locale de planificare, ca și procesele privatizării și înființării de noi întreprinderi particulare trebuie înălțată precedente de o devalorizare radicală a monedei naționale. Leul a fost devalorizat în februarie anul curent, ajungind la paritatea unică de 1 leu = 21 de lei. Pe piață neagră răzonul este de cinci ori mai mare. Dacă statul în decizia de a devaloriza leul fixăndu-l în jurul valorii de 1 leu = 100 lei, atunci piața neagră ar fi anulată, creșterile ar crește și o importanță masă monetară aflată astăzi în mediul speculațiv ar fi neutralizată. Totuși pericolul hiperinflației nu ar fi înălțat. Este necesar ca leul să fie convertibil și în interior, nu numai în exterior. Pentru aceasta trebuie mărfuri pe piață. Mărfurile pot fi aduse din import (deci trebuie liberalizat pe deplin comerțul exterior) sau pot fi produse în interior. Pentru aceasta trebuie create piețele mijloacelor de producție și a forței de muncă. Cel care vrea să producă ceva anume trebuie să găsească pe piață și fonduri și mijloace de producție. Acum are fonduri, dar nu găsește cu ce să producă.

Devalorizarea leului are efecte diferențiale asupra celor trei sectoare ale economiei naționale (sectorul de reexport: sectorul de export; sectorul pentru interior). Urările combinăte metalurgice, chimice și petroliere care trăiesc din importul de materii prime și din subvenții de la stat, ar ajunge cu siguranță într-o situație foarte dificilă. Devalorizarea scumpesc importurile, dar le înțină exporturile. Sunt deci avantajate întreprinderile care prelucrează materii prime indigene — sau importă la un preț mic — și care exportă. Sunt dezavantajate întreprinderile care importă materii prime scumpe și le reexportă ieftin.

Pachetul acestor cinci măsuri:

- liberalizarea comerțului exterior și interior implicit și a prețurilor;
- devalorizarea leului;
- anularea subvențiilor către întreprinderile de stat;
- privatizarea întreprinderilor de stat, inclusiv a pământului;
- reducerea cheltuielilor generale ale statului și ale administrației — pare a fi cheia unei terapii sociale către evitare sau amînare este extrem de costisitoare. Să ne reamintim că în instalația regimurilor stalinisti în Europa de Est a început cu soiarea tancurilor sovietice și a continuat cu preluarea puterii politice, naționalizarea întreprinderilor, băncilor și comerțului, reevaluarea în două faze a monedei naționale (1948 și 1952 în România) închiderea granitelor și colectivizarea pământului. Acest proces trebuie același în sensul invers, cu singura excepție că puterea politică a fost pierdută de comuniști, dar puterea economică a rămas în mină.

Nu le-o putem lua decât dind-o ocolă care săiu să o fructifice.

DIN NOU DESPRE MARXISM

Este de natură unei teorii să crească din observații, ordonări și argumente; să se poată explica drept oportunitate motivată. Marxismul a crescut și el dintr-un efort de înțelegere și nu sînt doar exceptii reușitele lui. Dar nu rezultatele fructificabile au contat mai întâi pentru fenomenul marxist.

Este de natură oricare teorie să fie limitată, să prospere eroi sau să blocheze imaginația Greselle, în general, se plătește. Costul social al marxismului a fost însăși un factor de rezistență la marxism. În cînd totul pare să se recupereze, cînd în instituțiile de cercetări sociale revin vechii profesori de marxism, să le reamintim.

Mai întâi, modul în care fenomenele socio-culturale au fost reduse la dinamica fenomenelor economice. Postulatul — determinarea aximetrică structură-suprastructură — este dezvoltat uneori de către Marx cu rețineri și menajamente. Dar tezele sale de referință păstrează un caracter primativ și extremist. A spus că familia, statul, dreptul, morală, știință, artă nu sunt decât moduri particulare de producție subordonate legii și generale (Manuscrit economico-filosofic) descalifică nuanțările din alte contexte. Formulele didactice prin care Engels teoretiza dogmatic reducerea suprastructurii la structura economică (Materiale pentru Anti-Dühring) au devenit, în textele agresive ale lui Lenin, clisee ideologice, cu efecte decisive asupra politicii sociale în ţările comuniste de mai tîrziu.

Remarcarea dependenței fenomenelor socio-culturale de factorii productivi a fost o etapă firescă. În ultimă instanță ideea este o implicație de bun simț a caracterului holist al organismului social. Dar starea întregului sistem este, la un moment dat, o funcție (complicată) de starea anterioră a fiecărui subiect în parte; doar în mod excepțional se poate face o separare netă de la cauză la efect. Fără îndoială că avind un număr de factori stabilizați, la variația anumitor parametri (fie acesta economic), ajungem să recunoaștem anumite corlacii (fie acestea cu factorii de suprastructură). Dar tot atât de sigură ar fi verificarea experimentului invers: nu pe acastă să văd cum ajunge să testăm caracterul fundamental al factorilor de natură economică și cel (numai) derivat al factorilor socio-culturali.

Trecerea de la observația sociologică ingustă — în sensul experimentelor ipotetice de mai sus — la o perspectivă cuprinzătoare sprinjă cu atît mai puțin teza reductionistă. Fie că privim viața grupurilor de mici dimensiuni, aflate în zorii istoriei, obiect al cercetărilor ethnologice, fie că se analizează global societățile moderne, sinteză în măsură să recunoaștem legături între o anumită logică a spiritualului și o altă bază productive; dar există atât de multe diferențe culturale pentru același orizont economic și atât de multe distincții economice pentru un fond cultural comun încît ipoteza apare, într-o contextualizare mai bogată, bizară.

În legătură cu determinismul structură-suprastructură, marxismul a condus la o degradare a semnificației valorilor spirituale. Direct, prin preocuparea exagerată pentru domeniul condițiilor materiale, conceput ca factor determinant al imprimării filozofiei umane¹. Direct, prin respingerea ferină a unor tradiționale teritorii de spiritualitate: interpretarea religiei ca simplă reflectare fantastică, în mintile oamenilor, a forțelor exterioare și instrument de asuprare a unei clase de către cealaltă este una dintre cele mai grozioare reducții operate de către filozofii marxiști. Indirect, prin relativizarea valorilor morale: morală este definită ca morală de clasă, deci simplă reflectare a momentului istoric. Este respinsă încercarea de a impune o dogmatică morală sub pretextul că lumea morală și-ar avea principiile ei eterne („Manuscrit pentru Anti-Dühring”).

Primordialitatea valorilor spirituale în raport cu bunurile materiale nu poate fi decit într-un sens foarte special subiect al demonstrației: este obligatorie o experiență specifică, interioară și culturală, care rămîne în ultimă instanță propriul ei argument. Larga independență față de asaltul materialului este un termen definitiv pentru faptul spiritual. Aprofundarea asceticismului, în civilizația asiatică în primul rînd, dar și în măsură semnificativă și în cea europeană, sugerează că este de minoră, în această privință, vizualizarea marxistă². Pentru un procent majoritar al populației, asigurarea unui standard material superior se poate dovedi condiția necesară a deschiderii (a pătrunderii) spre orizontul culturii — cultura, ca substitut profan al spiritusului. Valoarea spiritualului nu este prin asta sărbătoare și chiar formularea anterioară o sugerează — lăudă-drept criteriu de condiționare. Mai mult, experiența socio-economică heterogenă și a cestui veac a verificat sistematic importanța covîrșitoare a spiritualității colective pentru progresul material³.

Religia — Interpretare fantastică și instrument social — apare astăzi ca o opinie extremistă în cadrul unei misiuni criticate pentru extremismul ei în cercetarea strict disciplinară (Joachim Wach, Peter Berger...):

GABRIEL ANDREESCU

considerarea vietii religioase ca epifenomen al structurii sociale. Fenomenul religios are o semnificație anvergură încit cu greu pot fi găsite aspecte ale omeneștilor neimplicate; devenind și un obiect al psihologiei fenomenelor rudimentare și patologice sau al sociologiei, solicitate de perspectiva marxistă. În aceste cazuri este vorba despre fățete inferioare care degradă faptul religios ca stare — degradă și mesajul spiritual specific. Întimilitor sau nu, civilizația europeană a generat forme aberrante, falsificări aggressive ale sentimentelor religioase. Nici surprinzător deci că în același spațiu european respingerea doctrinelor religioase a primit motivatii consistentă și a devenit o preocupare sistematică⁴. Dar, ca și în alte

- Greselle se plătește ● Costul social al marxismului a fost însăși un factor de rezistență
- Postulatele dezvoltate de Marx cu rețineri și menajamente ● Marxismul a condus la o degradare a semnificației valorilor spirituale ● Morală de clasă — simplă reflectare a momentului istoric ● Cultura ca substitut profan al spiritualului ● Moravurile nu sunt eterne ● „Istoria tuturor societăților este istoria luptelor de clasă?”
- Eroarea doctrinară o motivat multă crizoare politice ● Într-o sovocare intelectuală a scrierilor marxiști și tezismul disprejuritor și violent al lui Lenin.

cazuri, o experiență cuprinzătoare, în special, aplacarea asupra lucidității asiatiche, cu deschiderea unică pe care a operat-o în dimensiunile nefrone și a umanului, desface interpretarea groză a fenomenului și permite fructificarea valorilor sale autentice.

Indiscutabil, moravurile nu sunt eterne. Să nu le confundăm însă cu morală; adevaratul sentiment moral se află dincolo de moravuri. Orientându-le, corroborând eu ele, deseoară opiniunile lor, constatăm morală și însoțită colectivitățile umane într-o splenide afirmație a esenței spiritualului. Ce îl dă unitatea? Certătatea antropologică, etnologică, doar o confirmă. Etologia modernă o explică prin prelungirea naturală în cultură. Fenomenologia spiritualului este chemată să o aplice și ca urmare, să dezmință irresponsabilitatea ei relativizare.

Prima teză a „Manifestului partidului comunist” sustine că istoria tuturor societăților este istoria luptelor de clasă. „Lupta neîntreruptă”, „nernamentul antagonism”, în general noțiunile conflictualității și conceptele de bază sub care este înțeles mecanismul social. Poate în Marx și în Engels ideea mai avea o motivare teoretică, era rezultatul impletirii dintre observații pertinente, o compasăre meritoasă și o generalizare pripită, dar mai tîrziu a căpătat fixatii bolnavicioase. Scrierile lui Lenin duc pînă la istorie obște conflictului lar violență cu care opozitoriile proletariatului de celelalte grupuri sociale, Uniunea Sovietică de restul lumii, conducătorii de masă⁵. Iesă din domeniul teoriei ca să intre în cel al psihopatologiei. Evoluțiile ulterioare au depins în mare măsură de premisiile agresive cu care ideologia comunista și-a educat polițienii⁶ și, fără să echivală faptele, putem creda ideea că teroarea de tip stalinist din țările estice a fost compatibilă cu perspectiva doctrinală.

Societățile omenesti dezvoltă, evident, relații conflictuale. Transformarea lor în factori de esență ai vieții sociale — pînă la apariția societății comuniste — a produs o adevarată orbire. Analizele sociologice sau cele ecologice demonstrează că procesele conflictuale nu sunt decit elemente ale unui tablou de vastă complexitate. Kenneth Boulding⁷ observă cum interacțiunea ecologică prin care dimensiunile populaților care alcătuiesc mediuile fiecărei specii își modifică rată de creștere sau de declin este mult mai semnificativă și omniprezentă decit orice structură conflictuală simplă. Această notă este valabilă și în legătură cu variațiile numerice ale grupurilor sociale. Mai mult, dacă o astfel de bogăție relatională se dez-

voltă în jurul unui obiect în esență concurențial, cum este în exemplul biologic, hrana, este de la sine înțeleasă amplierea calitativă a raporturilor din societatea omenească unde aproape toate bunurile, chiar și cele ce participă la distribuție, sunt comunicate — în sensul în care competențele unui întreprinzător trebuie să fie exploatare în colectivitate pentru a ajunge avantajoase pentru acesta. Lupta nu este exclusă, dar ea nu este decit o parte a procesului general de interacțiune (Putând fi, uneori, amplificată pînă la intensități dramatice, așa cum s-a întâmplat prin acea practică socialistă care a intenționat supunerea realității la exagerările teoriei marxiste).

In conflictul istoric dintre aspirațiori și aspirații doctrinei acordă proletariatului un statut unic, o funcție mesianică a cărei dimensiune mitic-religioasă a fost remarcată de mult. Toate mișcările care au precedat resurrecția proletară ar fi fost — unei minorități în interesul unei minorități. Doar mișcarea proletară este a majorității în interesul majoritatii („Manifestul partidului comunist”). Numai proletariatul poate fi — și prin poziția sa de clasă nu poate să nu fie — democrat pe deplin consecvent, numai el este luptătorul de avangardă pentru cucerirea lăriilor, numai el este capabil să ducă pînă la capăt democratizarea orîndurilor politice și sociale (Lenin, „Sursele social-democraților ruși”).

Doctrina marxistă urmează aici cîteva prejudecăți ale simțului comun. Mai întîi, supraevaluarea semnificației cantitativului (numerical) pentru dinamică socială. Realitatea o dezmine: marca masă este, prin chiar natură sa, inertă, impulsurile evolutive avind mai ales surse localizate. Istoricii fenomenelor economice au demonstrat-o convinsător — cum ar fi în cazul rolului pe care l-a avut comortul conjunctural și comparativ minor cu teritoriile nou descoperite pentru dezvoltarea economică de tip capitalist (Fernand Braudel). Cu atât mai mult afirmată a este valabilitatea pentru fenomenele socio-culturale. Este nevoie să amintim creștinismul, suflul religios de la periferie împărătește roman? Colonii Americii și urmările migrației europene asupra evoluției mondiale? Impactul evenimentelor tehnologice și surprizelor științifice? Argumentarea în acest sens nu are nevoie de imagine: superioritatea numerică a proletariatului nu decide superioritatea dinamismului său social.

O a doua prejudecăță constă în fundamentearea clasificărilor politice — vezi raportul față de libertăți și democrație — printr-o clasificare economică. Nu posese determină statul politic ei poziția în structura decisională a societății. Fără îndoială, între cele două aspecte există legături. Feudalismul exemplifică, pe largi porțiuni, chiar o suprapunere. Sistemul comunist, dar nu numai el, demonstrează că de necesitate este totuși distincția conducătorilor săi posedă, în principiu, tot atât de puțin ca și proletariatul din care, la un moment dat, s-au născut. Situația în istoria decisională a sistemului este însă considerabilă altă: primii decid totul, proletariatul, ca și restul populației, nu decide aproape nimic. Fiind, antideocratice, conducătorii și frustrarea celorlalte grupuri sociale repetă opoziția ireductibilă.

Cu largi implicații s-a dovedit teza imutilității burgheziei în societățile moderne sau mai general, a imutilității anumitor grupuri sociale — condamnate, în

¹ Există aici cîteva planuri a căror confuzie ar putea fi cauza unor nedumeriri. Marx și Engels au în vedere, în modul cel mai evident, o radicalizare a condițiilor umane. Ideea omului-demiurg, entuziasmul novator, nu sunt (încă) clisee propagandistică și nu trebuie negată semnificația lor spirituală. Dar să distingem motivațiile fondatorilor, strategia teoretică propria-zisă și implicațiile doctrinei. Ultimice sunt invadante de un materialism distractiv.

² Ascensiunul rămîne totuși numai o tehnică particulară de explorare a spiritualității.

³ Formulă care și ea ar sugera, de data astă ne dorită, că perfecționarea spirituală este avută în vedere pentru eficiență ei în atingerea rezultatelor materiale dorite.

⁴ Această critică are la rîndul ei cîteva paradoxale. Într-o carte apreciată („Le Mauvais Démourage”), Emile Cioran salută actuala toleranță a creștinismului oficial ca semn al stingerii sale. Toleranța universală și profundă este însă una dintre valorile peremptorii ale creștinismului original.

⁵ Nu astă indică pretenția dispreuitorie cu care Lenin comanda proletariatul să facă, într-o disciplină riguroasă, hotărîrile unei clase centralizate în mod absolut?

⁶ Să ne amintim pertinența referire a lui Michel Foucault la filozofii sociolulii XIX⁸, care au învățat omul să se implice cu moartea său într-o doze deosebită de cei care, pînă atunci, îl învățau să să se implice cu moarte.

⁷ „La Paix”, în *Interdisciplinarité et Sciences Humaines*, vol. 1, Paris, 1983.

(Continuare în pag. 15)

TÎRGU MUREȘ: un sondaj de opinie

• Un (prim) document sociologic al negreabilului episod • Îngrijorarea în oglindă procentelor • Impactul evenimentelor din martie asupra alegătorilor • După 20 mai: confirmări și răsturnări de pronosticuri • Ciocnirile de la Tîrgu Mureș au redus credibilitatea generală a puterii în fața opiniei publice • A cui e răspunderea — ce sunt procentajele opțiunilor? • Nu fanatism intolerant, ci îngrijorare responsabilă • Gruparea cea mai circumspectă — tinere generație.

PAVEL CÂMPEANU

DE CE ACUM?

Ciocnirile singeroase de la Tîrgu Mureș s-au petrecut în martie. De ce am revenit în august la reacția opiniei publice față de ele? Motivele sunt multiple și de ordin diferit. Astfel:

— Grupul pentru Dialog Social a efectuat principalul sondaj pe această temă în martie-aprile. Au urmat lunișe mai și lunișe, cind alte evenimente au impus unele priorități;

— în acest răsunău nu au fost date publicitatea cel puțin în mod oficial — nici raportul comisiei CPUN împotriva că să studieze evenimentele respective, și nici rezultatele venitul alt sondaj având același subiect. În această situație, deci întârziate, informații colectate de noi par să reprezinte primul — dacă nu singurul — document sociologic asupra acestui negreabil episod;

— fără ca ascența întimplării să se fi repetat, tensiunile româno-maghiare continuă să se acumuleze, ilustrate printre altele, în aceste ultime zile (începutul lui august), de osanalele aduse recentei cărti a d-lui Raoul Sorben, sau de veritabilul ultimatum pe care conducește UDMR, MADISZ, Partidului micilor gospodari, și Partidul romilor îl au adresat la 31 iulie a.c. guvernului în legătură cu neinspirata numire a nouului prefect al județului Covasna;

— având prilejul, chiar la atâtul lui hulu și chise în județul Covasna, să prezint unele rezultate ale responțivului sondaj, mi-am dat seama că ele continuă să susțină interesul și, din păcate, nu numai din punct de vedere documentar. Persistența aceluiși interes este dovedită concomitent de publicarea recentă a unor documente inedite, referitoare la același episod, de către ziarul „Românul Magyar Szó”.

Ce expuse mai jos reprezentă rezultatele obținute prin patru sondaje organizate sunte în februarie și mai 1990, la scara națională, cuprinzând 4500 sufragii domiciliati în zone de localități urbane și rurale din toate județele. Datele fiind modificatea milioanelor de care dispunem — și care într-un timp să au redus radical — incidentele de la Tîrgu Mureș au fost abordate în mod special numai în sondajul din martie-aprile, dedicat cu precădere campaniei electorale, și deci nu au constituit tema centrală a acestuia.

Poana ansamblu, cele patru sondaje au oferit în legătură cu reacțiile opiniei publice la evenimentele de la Tîrgu Mureș două tipuri de informații: directe și indirecte, primele fiind explicite, celelalte, în majoritate presumtive.

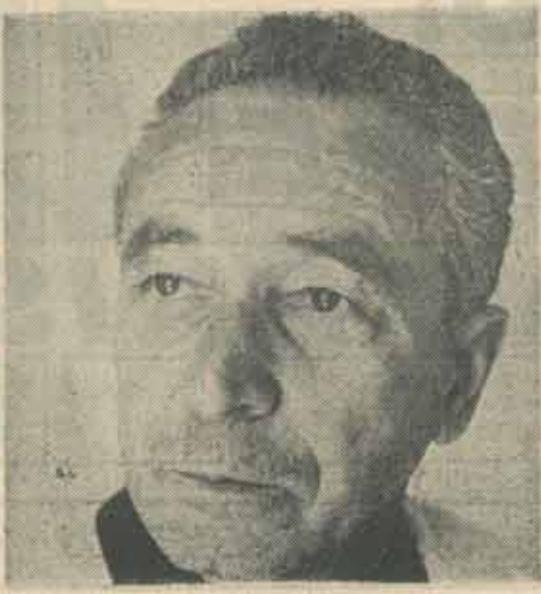
INFORMAȚII INDIRECTE

Informațiile indirecte au două surse: întrebări care se referă la Tîrgu Mureș doar în mod implicit — și întrebări care nu se referă deloc la acest subiect.

Prima sură: subiectul îl-a prezentat odată. În februarie-martie și a două oară în martie-aprile aceeași listă cuprinzând 12 dificultăți intervenite după revoluție, cerindu-lă-se să le indice pe cele mai întârziatoare. Răspunsurile se grupăză astfel (rezultatul listă în ordinea din cuestionar): cifra din paranteză indică rangul fiecarui item în hierarhia formată de distribuția răspunsurilor:

Dificultăți	Februarie (%)	Martie (%)
Neprezentarea multor salariați la muncă	61,6(1)	67,9(1)
Numărul prea mare de partide politice	34,4(5)	40,1(8)
Păstrarea în funcții a numeroaselor socijilitorii ai dictaturii	56,5(2)	56,3(2)
Tensiuni între populația majoritară și minoritățile naționale	39,2(3)	56,1(3)
Subordonarea Televiziunii față de FSN	19,7(11)	21,3(9)
Prea multe demonstrații de stradă	34,7(3)	55,9(4)
Încercarea căutării asupra Securității	53,1(4)	44,3(5)
Neprișecarea multor partide politice de a folosi mijloacele democratice	36,1(10)	29,2(9)
FSN folosește puterea de stat pentru a-și întări puterele în exterior	15,1(12)	15,1(12)
Sovâlbi în judecarea celor mai apropiati colaboratori ai dictatorului	33,5(7)	39,1(8)
Molima greivelor	39,9(5)	39,7(7)
Îndepărțarea artificială intervenită între intelectuali-studenți și municii	28,9(3)	25,9(10)

În martie îngrijorarea crește față de cinci dintre cele 12 dificultăți — o creștere exprimată într-un sprijin total de 48 procente. Mai mult de jumătate din aceste 48 procente — 23, sunt absorbite de o singură dificultate — tensiunile inter-etnice. De pe rangul doi în lăsră-

actiunea ei ex-post, încercarea ei de a converti acel deplorabil episod în capital politic, sau poate tot aceea împreună.

Mai presus de aceste opacități, sondajele noastre — sau măcar sugerează — că ciocnirile de la Tîrgu Mureș au redus credibilitatea generală a puterii în fața opiniei publice. Rezultatele alegerilor monstrează însă că această pierdere nu a fost de transitorie și parțială. Se poate presupune că nici poziția nu a stăt să folosească în favoarea ei acă mișcare de opinie. Drept urmare episodul de la Tîrgu Mureș, ultima convulsie violentă înaintea alegerilor nu a schimbat orientarea categoric prioritară a electoratului către Frontul Salvării Naționale și către principali săi reprezentanți.

Acestea sunt presupunerile pe care le permit informațiile indirecte.

INFORMAȚII DIRECTE

Încercarea de a investiga reacții ale opiniei publice la violențele de la Tîrgu Mureș chiar sub socul acestor violențe impună investigatorilor obligația de a se face seama, în abordarea acestei teme, cu sensibilitatea, de toate suscepționalitățile, evitând orice degravare a tensiunii, și astăzi indicându-în momentul său preață precăutie cardinală — recurg în cele din urmă la o abordare pragmată atacarea frontală a problemei Tîrgu Mureș și se rezolvă prin introducerea în cuestionar a versiunilor explicative care aveau cea mai largă circulație în acele zile, cu uriașă de mentine un echilibru între exponenții sau pseudo-explicativii opuse. S-a mers astfel, liniști mari, pe două formule: atitudini inadecvate celor două etnici și instigare (manipulare), aceasta urmărind venire din interiorul sau din exterior.

Mi se pare necesar să reamintesc că tema Tîrgu Mureș nu a constituit subiectul unui cuestionar specific, ci doar al unei întrebări dintr-o cuestionar care trată pe campania electorală. În consecință, esențială a fost structura pe granițele socio-demografice uzuale, relevante pentru comportamentul general al electoratului, deci nu și pe grupările etnice.

In aceste condiții, în atmosferă incandescentă momentului, ar fi fost posibil ca marele majoritatea respondenților, 90-90%, să aleagă varianta care să bucură responsabilitățile celor întâmplate minorității maghiare. Realitatea nu a confirmat acestea, întrăgătoare, la înlă reproducă întrebările din cuestionar, cu variantele respective de răspuns, incluzându-în prezentajul opțiunilor obținute de fiecare.

„Considerați că evenimentele din Tîrgu Mureș sunt provocate de...“

1. Negădarea populației de naționalitate maghiară de a-și vedea satisfăcute anumite drepturi

2. Toleranța redusă a populației românești față de revendicările populației de naționalitate maghiară

3. Instigarea celor două populații de unele grupuri extreme din interior, apărând ambelor comunități

4. Instigarea celor două populații de unele grupuri extreme din exterior, cu influență asupra ambelor comunități

Singura explicație care întrunește majoritatea lăsării este astfel cea a instigării din exterior, ferindu-acuzația explicită, populația majoritară se căzând de același cercuri care încercă să pună în evidență pe maghiari din Tîrgu Mureș, sau din Transilvania în general. Varianta care inclină în aceeași direcție — cea cu numărul 1 — nu întrunește o treime din totalul opțiunilor. Tinând seama de cărătură emoțională a momentului, precum și insistența acțiunii manipulatorii, cred că această frântă poate fi interpretată ca o dovadă de moderare. Rezistind considerabilor presiuni ale momentului, două treimi din populație par mai puțin dispuși condamnării în bloc minorității maghiare din România, deci să caute căile unei convoluții civilizate cu ea.

Procentele de mai sus reprezintă valori medii relativ din variații ușor semnificative de la o grupă socio-demografică la alta. Așa de exemplu:

a. plasarea principalelor răspunderi pe umerii minorității maghiare întruneste pe întregul esențial din opiniu, dar atinge cota maximă printre persoane cu profesii inteligențiale (ingenieri, medici, profesoare etc.) — 41,2%, și cota minimă printre studenți — 25,0%;

b. populația majoritară este considerată răspundătoare de 11,4% din esențial, o proporție aproape nicioasă a minorității maghiare în totalul populației; această explicație este cel mai puțin acceptată printr-un functionar — 6,8%, și cel mai larg — 18,8%, printre tinerii sub 20 de ani, de atfel cel mai direct atât de dispută în jurul învățământului;

c. presunția instigării de către elemente extreme din interior este cea mai răspindită printre persoane cu profesii inteligențiale — 40,4%, și cea mai frecventă printre muncitori — 29,3%;

d. în schimb instigările din exterior sunt invocate mai des de către pensionari și cașnicie — 6, și cel mai rar de către studenți — 4,0%.

Distribuția relativ echilibrată a opțiunilor medii și amplitudinea variațiilor între diversele grupuri — de vîrstă, etc., permit cel puțin un toate observații generale:

1. reacția opiniei publice la singeroasele ciocniri de la Tîrgu Mureș se caracterizează prin neexistența respectivă a minorității maghiare;

2. principala componentă subsecvențială a acestei reacții nu o constituie un simțământ de față intolerant, ci mai curind unui de îngrijorare rezabilă;

3. gruparea cea mai circumspectă este înțeleasă și în primul rînd studenții — cei mai încâpiți și cu un omuș radicalism părind subiectii cu profesii inteligențiale;

4. pe ansamblu său această reacție sugerează stare de spirit constructivă, a cărei dominantă nu reprezintă răspingerea și suspiciunea, ci o disponibilitate și o sprijinire reciprocă și conucreată.

● DORESC SA FAC CEVA PENTRU ȚARA ● CITATORII BRĂNCOVENESTI AU FOST LASATE DE IZBELIȘTE ● TURISMUL SI AGRICULTURA - DOUA SECTOARE FOARTE RENTABILE ● TURISTUL OCCIDENTAL ARE NEVOIE DE SERVICII DE CALITATE # UN IMPEDIMENT „LEUL SI DOLARUL” ● PROTESTUL AGRICULTORILOR FRANCEZI ● UNGARIA - CAPUL DE AFIS PENTRU PIATA COMUNA ●

Mihai Brâncoveanu: Prima dată am auzit vorbindu-se de Grupul pentru Dialog Social în presă franceză. Apoi, la începutul lunii februarie l-am întîlnit la Paris pe Domnul Paleologu, care mi-a vorbit despre GDS.

Nu sunt atras de politică, înșă doresc să pot face ceva pentru țară.

Intenționez să formeze un nucleu de specialisti româno-francezi. Beneficiind de largul evanț de relații pe care le posed astăzi în Franța, cît și în alte țări vestice, și adunând o sumă largă de informații cu privire la starea reală a economiei și culturii din România, cred că voi putea să facilitez o bună colaborare, cît mai directă, cu specialistii din diverse domenii din Occident.

Dorin Tigănaș: Cum ar putea fi subvenționată această activitate?

M.B.: În parte ar putea fi subvenționată de statul francez, dacă se va considera eficientă această acțiune. În bugetul francez a fost alocată o sumă pentru ajutorarea unor țări pe care de a se dezvoltă. Pe de altă parte, sunt convins că în Franța sunt întreprinderi interesante într-o astfel de colaborare, bineînțele, trebuie să existe și certitudinea că suntele alocate vor produce peste cîteva ani.

În țările din Vest, orice întreprindere sănătoasă are un fond de publicitate și ajutor pe baza mecenatului. Sunt sume oferite mai ales în foiosul artelor, iar în antetul afișelor de prezentare a manifestărilor se află numele celui care a subvenționat. Este un mod de publicitate adoptat în ultima vreme și, se pare, foarte rentabil. S-ar putea proceda la fel și în România.

D.T.: Ce ne puteți spune despre starea monumentelor brâncovenesci?

M.B.: Mogoșoaia a fost destul de zdruncinată la cutremur și aproape tot timpul inchisă. Pe vremuri era un muzeu. Astăzi, înainte de '64. Acum casa este inchisă, dar zidurile și acoperișul mi s-au părut într-o stare destul de bună. Sunt multe lucruri de făcut acolo. La Potlogi sunt lucrări mari de restaurație. La Drăgănești restaurarea a fost începută de numai mie, înainte de război, cu ajutorul arhitectului Cantacuzino, unchiul meu. Ulterior, casa a fost preluată de către stat și restaurarea a fost terminată mult mai tîrziu. S-a făcut un muzeu etnografic, acoperișul este subred, plouă în casă. Muzeul nu este însemnat însă pe hară, pe autostrada București-Pitești și, practic, nu are vizitatori. Turistic, aceasta este o greșeală. Cartea de aur a muzeului avea 2-3 imprezii datând din 1984.

De asemenea, am fost la Domnita Bălășoaia, o altă ctitorie a familiei, și ea în curs de restaurație; din păcate este astăzi blocurile din jur. Totuși, biserică există. A avut nerac.

După părerea moaștă, turismul și agricultura, două sectoare foarte rentabile, trebuie dezvoltate mai rapid. Țara noastră are două mari calități: este frumoasă și bogată.

D.T.: Sectoarele la care vă referiți ar putea avea prioritate în fața industrialiei?

M.B.: Ceea ce s-a făcut pînă acum nu-mi inspiră încredere. Din cîte sunt informat, cred că această nă-zișă reformă agrară este destul de siropoasă. În primul rînd, pămîntul care a fost dat țărănilor, nu am credință că va rămașă în țărănilor deoarece nu s-au dat nici un fel de acte de proprietățire. Autoritățile îl pot lua și mișine. Aceasta creează neîncredere.

D.T.: Spania obține cam 60% din venitul național de pe urmă activității turistice.

M.B.: Așa este! La fel și în Franță, Italia, Aveni nevoie. În România, de valoare. Turistul occidental care vine aici

NUMAI EMULATIA CREEAZA CALITATEA

INTERVIU CU MIHAI BRÂNCOVEANU

Mihai Brâncoveanu l-a cunoscut pe totul său cînd avea 6 ani. I s-a părut un străin. Luat direct din diplomație, fost membru al guvernului Gafencu, coleg cu domnul Paleologu și řieca, fusese „plimbăt” pe canal. În 1954, familia Brâncoveanu, urmă a domitorului Țării Românești, a reușit să se reintregescă. Copilul și fratela său, Constantina, au reușit să emigreze în Anglia. Un an mai tîrziu a fost eliberat și totul său, care și urmat familiu.

În țară românescă bunicul, care a murit în '67, la 92 de ani. Împreună cu bunicul, au trăit singuri cei vreo patru ani în România în condiții inumane. Nu conta activitatea în slujba literaturii desfășurată de bătrîn, în perioada interbelică, în Franță. Nici faptul că statul român beneficiase după război de averea familiei. De altfel, în timpul celui de-al doilea război mondial, mama domnului Mihai Brâncoveanu, născută Marina řirbei (una din primele femei-aviator din România) și-a pus avionul și pricoperea în folosul Crucii Roșii Române. După război, Marina řirbei Brâncoveanu a fost nevoie să lucreze într-un atelier mecanic cînd, la Bôneosse. (Automobilismul fusese în tinerete a două sa pasiuni, și era deținătoarea unui record național de viteză.)

In Anglia, domnul Mihai Brâncoveanu a reușit să termine cu magnificență liceul din Londra, susținîndu-și bacalaureatul în 1965. Cursurile superioare le-a urmat în Franță la řcoala Normală Superioră din Saint-Cloud și la Universitatea din Paris. A devenit matematician, specialist în Teoria probabilităților și Statistică.

In prezent este membru al Centrului Național de Cercetări Științifice din Paris, co-specialist în aplicații în economie. De osemenea, desfășoară o sustinută activitate didactică în cadrul invățămîntului universitar și publică sistematic articole de specialitate în revistele de profil din Franță, Anglia și R. F. Germania.

In revista franceză „La Revue des Deux Mondes”, în dreptul rubricii muzicale, înținîn un nume de român: Mihai Brâncoveanu.

D.T.: Toate acestea ar putea reprezenta un prim pas către o eventuală aderare la Piată Comună?

M.B.: Desigur, și unul major.

D.T.: Tinind cont de potențialul nostru agrar și presupunind un salt calitativ la nivel european, nu s-ar ajunge la un conflict cu producătorii din Vest?

M.B.: Bineînțele. Dar astăzi sunt lucruri negociale. Îmi amintesc, de exemplu, de intrarea Spaniei și Portugalei în Piată Comună. Evident că agricultorii francezi erau împotriva și au manifestat în felul lor. Pe noi, români, ne-am găsit să auzim că mașini întregi de piersici au fost aruncate pe sosea în semn de protest. Astăzi se întîmplă în mod curent, din păcate. Sunt inconvenientele societății de consum, unde țăraniul are forma să de protest. Dar dacă există din partea guvernelor dorința de a se ajunge la o înțelegere, lucrurile se rezolvă. Pentru ca o țară să adere la Piată Comună sunt necesare foarte multe negocieri. Sunt probleme care durează ani întregi. Înțelegem că Grecia nu este o țară la nivelul celorlalte.

D.T.: Dar, totuși, în Grecia, scara se aruncă la containere portocalele care nu se vinde peste zi!

M.B.: Exact! Grecia este cu mult mai înaintată decât țara noastră, însă mai puțin dezvoltată decât cele din Piată Comună. Cum, în plus, au avut cîteva ani de instabilitate guvernamentală, și au primit niște scrisori de atenționare din partea Pieței Comune, că dacă vor continua astăzi, va fi pusă în discuție apartenența lor la comunitatea vest-europeană.

D.T.: Care este opiniile Pieței Comune cu privire la țările est-europene?

M.B.: În cînd ce priveste includerea țărilor est-europene în Piată Comună, cred că acum capul de afis îl prezintă Ungaria, care are un avans de cîteva ani în fața noastră. Soartă acestui cu incertul, toate aceste țări să facă parte din comunitatea europeană. Ar fi un lucru foarte bun ca Europa economică să includă și Europa geografică și politică.

D.T.: Pentru realizarea acestui deziderat cred că este necesară și o creștere proporțională a civilizației în aceste țări, iar principalul mod de a rezolva această chestiune este modernizarea invățămîntului.

M.B.: În perioada cînd am plecat din țară, liceul înfiind invățămîntul nostru mai sărac și mai puțin mult bun decât cel din Franță. Am găsit la noi oameni mult mai mari și mai mari. Era și un anumit simbol al disciplinei. Nu stiu care ar fi starea de la cînd am plecat din Franță. În Franță acest spirit există mai puțin. De fapt, după '68 a dispărut aproape total. S-a făcut foarte multă demagogie în invățămîntul francez și continuă să se facă. Nici un guvern, fie de dreapta, fie de stînga nu îndrăguie să ia anumite măsuri. De exemplu, introducerea unei forme de selecție în intrarea în universitate. În Franță, oricine are bacalaureatul are și dreptul să se inscrie în universitate, iar trierile se face pe parcurs. Rezultă că un student care descoperă că nu-l facut să urmeze studii de matematică, încearcă să se schimbă cîteva ani pe băncile facultății, după care abandonează și astfel pierde alătura cîteva ani. În România este dificultatea inversă. Idealul ar fi o soluție intermediară. Prețin o idee a unor colectiv și anume aceea că primii căzuți la admitere să fie totuși înscriși în anul intîi, înălțându-și studiile. Evident, îi va costa cîteva bani. Înălțarea pentru compensare, în sfîrșit, încără un an să se introducă un sol de baștină. Astfel cel care sănătăță sănătăță nu neapărat ascensi, își vor răbi și ei studiile. Se va forma un fel de emulație care crește calitatea. Ar putea fi o soluție.

15 mai 1990

Interviu realizat de DORIN TIGĂNAȘ

DIN NOU DESPRE MARXISM

(Urmare din pag. 13)

concluzie, la pleire. Ea reflectă o carentă mai profundă și încă insuficient subliniată: **marxismul nu încorporează perspectiva funcționalistă**. Astăzi nu înseamnă că Marx și Engels sau Lenin nu folosesc termenul de funcție, sau nu au în vedere anumite funcții. Este aproape imposibil să desfășoară un discurs despre societate care să nu fie lipsit de sens și care să eliminate în același timp orice referire funcționalistă. Dar armăturile logice a teoriei marxiste îl este strânsă. Funcționalismul valorizează diferențele. Funcția nu este posibilă fără diferențiere. Unitatea structurii apare în virtutea, nu în ciuda complementarităților sau opozitiilor. Marxismul consideră polarizările o anomalie. Înșiruirea umană reflectă un gen de „instrânnare structurală”. Victoria utopică comunista este victoria omogenității asupra cierogenității.

Eroarea doctrinală a motivat multe erime politice. În primul rînd, implicăriile teoretice semnificative se află și faptul că, eliminind anumite grupuri sociale, putea crea comunitățile a eliminat funcții sociale. Lipsa înțeleptelor a costat enorm dezvoltarea economică și statelor care se intitulează socialiste. Ea va costa enorm orice mișcare care normează structura în timp ce omite funcția.

In revers, proletarii înglobenă valorile și rostul general al omenirii. Teoria marxistă face din condiția remarcabilă a clasei proletare originea unui proces logic care transferă virtuile unice ale clasei în virtuile unice ale reprezentanților (comuniști), virtuile unice ale acestora în virtuile partidului. În sfîrșit, unicitatea partidului în unicitatea deciziei sociale. Te-

zele conform cărori comunistii reprezintă întotdeauna interesele mișcării în totalitate sint parția cea mai hotărătoare, ceea ce stimulează mereu mersul înainte („Manifestul partidului comunist”) par să aibă o coloratură propagandistică, dar principiile reflectării de către constiunția socială a structurii sociale, concepția adevărului de clasă, denotă o preocupare specială în direcția teorețizării aspectelor politice”. O analiză sistematică a textelor marxiste demonstrează că nu avem nici un fel de argument psihologic — în sensul larg al cuvintului — epistemologic, pedagogic, care să sprînge statul cognitiv și moral al proletariilor sau comuniștilor. Si în acest caz elevărul este contrar postulatelor. O mișcare care își asumă responsabilitatea conducerii sociale ar trebui să-și asume și responsabilitatea complicitelor intelectuale ale celor care o reprezintă și urmărește să primească puterea decizională: deci să adauge criterii explicite de selecție, dezvoltare pe o filozofie de bun și social. Dramatismul mișcării comuniste a fost că a ratat bunul și filozofic: de nici politica ei antiselectivă și, în final, antiintelectualismul și ignoranța conducerilor săi.

Critică doctrinelor marxist-leniniste rămîne un subiect mai larg și mai tehnic decât cel care poate fi avut în vedere aici. Marxismul nu este în nici un caz numai o sumă de greseli. Dar istoria ne obligă, în acest moment, să accentuăm asupra erorilor sale. Si din păcate, să grupăm sub același titlu un număr de realități în fond atât de diferite. Ce deosebire totuși între naivitatea intelectuală a scrierilor lui Marx, chiar dacă în atâtă locuri contestabile, și texismul disprejurilor și violent al lui Lenin. Si în sfîrșit, ce deosebire și între ultimul, agresiv dar intelectual, și aberația primitivă a practicilor comunitare.

² Unii interepriți moderni — în special Althusser — separă doctrina economică („Capitalul”), de doctrina socio-politică, considerind-o pe prima parte consistentă, fundamental. Este foarte probabil ca prioritatea reală să fie inversată, argumentarea logică de anvergură să fi îmbogățit idealul compasiv și opțiunile politico-morale.

Note despre istoria unor relații privilegiate

(Urmare din pag. 6)

Înțeles că ceea ce rămîne „în afara” guvernului — se conjugă cu interesele probabile ale politicii externe a S.U.A. față de România. Ar fi deci exagerat să spunem că, de pe urmă acestor relații a beneficiat pînă acum doar regimul comunist. Dar trebuie repetat că, în ultimă analiză, creditul acordat României și a fost folosit de liderii de la București în propriul lor interes. În particular, acest credit a contribuit, în mod indirect, la consolidarea internă a unui regim de tip național-comunist, chiar dacă aceasta a merau uneori în întărimarea unor interese ale politicii S.U.A.

In perspectiva noilor evoluții interne din România, aceasta creează și situație nouă. Distincția dintre guvernul și poporul român apare foarte evidentă astăzi. Caracterul profund împopular al politicii liderilor de la București în ochii propriului popor este în 1985, o realitate ce nu poate scăpa niciunui observator, oricără ar fi de inclinat să judece în termenul de macro- sau geo-politică și să ignore ceea ce se întâmplă de fapt în România.

Politica externă a S.U.A., în ultimii 15 ani, a susținut aproape fără rezerve interesele guvernului român. Faptul nou, vizibil acum, în 1985, urmare a separării tot mai accentuate dintre guvern și popor, este posibilitatea ca această politică să fie percepusă ca o politică îndreptată împotriva interesele poporului român ori micării indiferență la aceste interese. Alternativa schimbării acestor opțiuni ne apără astăzi apropiată de realitate.

August 1985, la București (Studiul, în extensă, a apărut în revista internațională ORBIS în 1988)

● Frica, acționând în medieina și justiția românească ● Moșteri în executarea folositor impecabilă ● 40 de cadavre într-o mașină frigorifică ● Mortii răposaseră înainte de 16 decembrie ? ● Cine am cunoscut cimitirul săracilor din Timișoara ● Funeralele avatoruri ale celor prinși la granița româno-iugoslavă ● Artizanii crimei dovedeau multă sinește în lucrătură profesională și umilirii ● Cine aducea flori la mormintul lui Augustin Serac ? Deformat în fața unei hărți false ● De ce și-a trimis dr. Dressler chipul la spălătoare în vest ? ●

HERTA MÜLLER

● Implicarea în fals

Lăsăptea care ascunde despotismul răsăritean să spart. Oamenii încep să ridice capetele. Fete halide și lumina orbitoare ! Ochi mari privesc împrejur. Ce să se petrecă ? Cum se poate explica totul ?

Pentru unii, pentru mulți, totul se rezumă la 40 de ani de viață timp în care s-a respirat, s-au cunoscut oameni și străzi, s-a ascultat și s-a soțit. Unii au și vorbit și, ca urmare, au dormit prost, urmăriți de frica.

Lăsăptea care a acoperit lumea din răsărit — grea și rece — este greu de înțeles. Resturile ei, împărtăsite de-a pururea, nu mai pot fi adunate însăși. Chiar dacă mințile acuză sau dacă glasurile tremură.

Bucătăile leșozi pe porti în suflăt, apăsați. Sunt mereu de materializat.

Întrebă și ești întrebă. Se caută prețul înțeleștilor adevarători. Un mod mai lemnios de a investiga este răsfoitul hărților.

Cele trăite sunt existente, dar totodată ceva trecut. Într-un lucru trecut, delimitat în timp, dispără de la cind trece.

Ceea ce în minte este foarte lăsăptea nu există obiectiv, alb pe negru. Faptele reale, trăite, nu sunt pușe ne hărțile.

Toatele hărțile există : actele autorităților. Dar acestea și pușe pe hărțile nu sunt nimic de-a face decât în mod limitat cu ceea ce s-a petrecut real într-un stat totalitar. Faptele folosesc autorităților — pușe la dosar — cel mult ca punct de plecare pentru falsificări.

Falsificarea seamănă aeroape intotdeauna uluitoare cu realitatea. Ea se căznește să apără simulata și să fie ca un simptom al celor petrecute, făcând la iveau mai târziu, conform regulii : „deciță mințe, fără mai bine azi ce pot face noi în lume !”.

Falsurile erau constițioase filindă frica te face constiționarea. Era frica celui ce și căștiga plines : a inginerilor și profesorilor, a jurnaliștilor și arhitectilor, a contabililor și munclorilor, a chelnerilor și portarilor. Frica corespondenților și pensionariilor. Era frica pentru nevastă și copii, pentru curte și casă, asemenei fricii pentru propria și ochie și propriul trup. Pentru cine nu era o cheamă de vîntă și moarte era măcar pentru răstărea nivelului social existent.

Există totuși dovezești :

Legătura cu modul cel mai ruginos cu mestesugul falsificărilor în România — și poate nu numai aici — medicul — justiția. La prima vedere, ele nu aparțină și — tului reprezentativ. Totuși medicii și oamenii legii erau și de zi unelele politici și securitate. Își oferă să-și cunoască ostențile profesionale pe post de cărăi când trebuie să-și ceră estește cadavre. Îi ajutau pe cei puternici ca să-și ascundă fraude sau să le acopere. Falsificau la comandă biografii sau cauzele decezelor. Poliția și securitatea le prezintau lista cu duritate. Pe această listă erau trecute concluziile necesare. Procesul care ducea la aceste concluzii era lăsat în starea lor. Falsificau și inversamente, construind cu constelația împăcată minciuni credibile. Eliberau, falsuri impecabile, negru pe alb. Totul corespunde dacă se potrivește ! Cu toate asta, adevarător nu trecea dincolo de marginea hărții. Cind este vorba de lucruri trăite, apare înăuntru și fizură.

Jurnaliștii veniți din vest vor să lăsăze cu exactitate. El caută adevarătorul răsărit folose cu foale. Cum le e obiceiul, se bazează pe scrise : investigație. El face referință la chestionii scrise negru pe alb. Așa și corect.

Locul în care se implicează direcția. Astfel că fizurile nu devin vizibile. Așa se întâmplă cind doctorul Milan Dressler îmormântă săraci și neobosi jurnaliștii din vest certificatele morților din cimitirul săracilor din Timișoara. Din acea, chipurile din starea cadavrelor, release că morții găsiți în groapa comună în decembrie 1989 nu au fost schimbiți și cărăi de către securitate. El muriseră cu multă înainte, iar unele, vezi Doamne, ar fi nume de abducție.

Așa se întâmplă ca în ziarul „Liberation” din 04.04.1990 și în „Die Zeit” din 22.06.1990, precum și în interviul lui jurnalistul Dagobert Lindau în emisiunea „Weltspiegel” a ARD-ului, Milan Dressler poate vorbi și cu certitudine că el a adus la adevarătorul.

Dr. Dressler și oamenii lui au adus dovezi de netăgăduit, negru pe alb, în dublu exemplar. Totuși, mulți ceterători din România nu le mai cred. Dressler a primit telefoane de amenințare, pe un perete au fost mișcări crue sub care scria : Dr. Dressler — securist („Die Zeit”) — caldărul articol citim : „omul făptuș pentru reputație” — și că oamenii „au medicina legală drept o armă în regimul ceausist”.

Pot să-l luăm și eu !

Cine este că dr. Dressler a fost anul îndelungat celul medical local din Timișoara în timpul lui Ceausescu. Si

Minciuna are picioare scurte. Adevărul nu are deloc.

Die Zeit (nr. 30/20 iulie a.c.) înșerează articolul pe care vi-l prezentăm în pagina de față. Autoarea, Herta Müller (născută în 1953, la Nischidorf, jud. Timiș) este un nume binecunoscut în peisajul literaturii germane din România. A emigrat relativ recent, publicind în edituri din R.F.G. nu mai puțin de patru volume, bine primite de critica. Își continuă bătălia anticenușoiană, cu mijloacele condeialui ; articolul prezent se bazează pe o informație personală și îndeomnă la meditație osupra „probelor îndebitabile” oferite nouă după Decembrie.

stim de asemenea că, dintre toate domeniile medicinii, medicina legală era cea mai solicitată de către militie și securitate.

Să nu se crede că și să nu se vorbească, prioritor la acest stat sănătină de militie și securitate, de o medicina legală independentă.

Sectia medico-legală a dr. Dressler se află în spitalul județean din Timișoara. În acest spital este chirurgul un „doctor” care din salariul său de 13.500 lei primește de la securitate 7.500 lei, ceea ce este bun prieten cu ministru de interne și care prin „o cadou la Ceausescu personal” e cunoscut cu numele Carmen. În timpul revoluției, în acest spital au fost impușcați răniți. În acest spital a fost incercată în timpul revoluției, de către securitate, o interrupere de curent în cursul cărora au fost luate din mormântul 40 de cadavre și încărcate pe beznă într-o mașină frigorifică și unul combinat de creștere a porcilor și dusă la crematorul din București. Cei care cărău morții erau militieni de la secția juridică. (Actualmente în fata instantană, pentru genocid și complicitate la genocid).

Dr. Dressler împarte dovezile sale scrise, fără să clăpescă, la jurnaliști străini, susținând că pot fi probate.

Dr. Dressler stie că dovezile sale pot face fată orișoră expertise : una deosebită, totul rămâne plinuzibil. Nu mă îndoiesc. Chiar și vechimea cerneli va corespunde la nevoie. Mai îndoiesc doar că ceea ce scrie de hărțile are vreun tangență cu cimitirul săracilor. Nu l-am văzut pe dr. Dressler falsificând. Dar am trăit destule în România timp de 20 de ani, incit îmi pot închipua că pe corpul morților rigiditatea cadaverică a apărut în timp ce cernela se usca pe hărțile. Iar ciorăstările cadavrelor aparărate în imaginiile din presă sau la TV nu au nimic de-a face cu abducția.

Toate cele trăite de mine îmi spun că dr. Dressler nu ar fi putut să fie și sef al medicinelor legale din Timișoara dacă ar fi evitat să îndosese răsuflarea oamenilor săraci la moară militiei și a securității. Trebuie să înăbușești de la dr. Dressler să fie său de certificate de la morții care, în cursul decenilor, au fost impușcați sau săfiați de cărăi la granița româno-iugoslavă. El au fost aduși la spital. Pentru el era competență medicina legală : morți sau pe lumătate morți, ei au fost tăriți pe culoare sau — ca dosare — pe birouri.

Oamenii din Timișoara au trăit în ultimi 18 ani soprău și tacănd, dar surză și orbi nu au fost. Povestile de groază se sopiere în acest oraș despre dr. Dressler. Numele doctorului a devenit în oraș o notitie în sine. De astăa și-a îngrijit înșelfi dr. Dressler.

Cimitirul săracilor din Timișoara îml este cunoscut încă din 1988 (într-o împrejurare de necrezut dar posibilă în societatea în care farsa devine normalitate). Un scriitor a fost dus în acest loc de căutarea unei victime a securității.

● Minciuni pe măsură adevărului

În locuința scriitorului eu pricină, a avut loc în 1983 o spargere cu caracter ce se repetă. Broasca fusese spară. Vecinii au anunțat militie. A fost întocmit un „protocol” în care se suncea deosebită răzăsire. Banii și bijuteriile, afiate la vedere în bibliotecă, nu au fost aliniate. Nu lipssea nimic, exceptând un obiect binecunoscut și banal astăzi, ostentativ, pentru a transfera percheziția securității în spargere : un aparat de radio portabil. Urma era „căsuță cu atâl albă”. Scriitorul urmăzu și să fie că a avut loc o percheziție și că nu a poaștă dovedi. Chiar în timp ce protocolul era întocmit conform realității evidente, răzbucat se află neștiință în fata minciunii. Aparatul era suplimentul de cărăi : amânatul este suficient pentru a deforma înțelegerile conform adevărului. Ca de obicei, se dovedea multă finețe în literatura profesională a securității.

In protocol apare descrierea unei persoane. Vecina

văzuse un om de circa 30 de ani în casa săcăi, care ar fi putut fi fătușul.

Trei ani cu se întâmplă nimic. Scriitorul vizitează în 1985 ambasada R.F.G.-ului din București și povestesc unui angajat al ambasadei cuestionele cu spargerea pentru a-i căuta și privilegia metodei securității. Peisajul zilei, orașul închis de la București, în cutia postată se află o scrisoare de la procuratura, în care se spune că detinutul Augustin Serac, în vîrstă de 60 de ani, se dovedește a fi fătușul, dar că acesta a murit în închisoare.

Scriitorul încearcă să-l cunoască pe răcoșul oră intermediu rădulei. Il răseste în cimitirul săracilor. Un mușuroi osoasă cu o cruce nouă de lemn pe care sănăsește numele și vîrsta morțului : Augustin Serac, 60 de ani. Pe moartea sa sunt lăsați flori proaspete. În cimitir se află și căsuță pe aci care pare lateral și scris cu vînsoare roșie „vămbărasi”. Pe masa din beton din căsuță stă cadavrul unor femei tinere. Este lăsat și frig. Un cîine se află lîngă căsuță. Nu lătră. Dîngură și leaburi. Ne priveste absent. Dîntr-un moartă mai în spatele său se vad degetele unei mîni. Cîndcine se îndreaptă spre moartul cel nou lăsat noulă părăsim cimitirul.

Cîteva zile mai tîrziu, scriitorul vede pe masa de beton cadavrul unui tînăr. Pe moartea lui Augustin Serac se află din nou flori proaspete.

● Obrazul dus la spălat în vest

Un om de 60 de ani nu poate fi confundat cu unul de 30. Augustin Serac nu intrase niciodată în casă scriitorului și nu văzuse niciodată radioul în casă.

Cine era Augustin Serac ? De ce l-a săcuse în închisoare ? De ce l-a săcuse în circă percheziția securității mascată în furt ? De ce murise el în închisoare ? De ce fusese înmormântat în cimitirul săracilor ? Cine îl aducea flori ? Cum puteau să acestea cumpăre la millocul iernii ?

Un lucru este sigur : Securitatea a săutat de moarte în Timișoara și fusese săptăna la fiecare din morile de care a săutat.

Cimitirul săracilor din Timișoara nu este un cimitir al săracilor. Acolo zac și numai cel care au murit în săracie, acolo zac și oameni zdrobili de măsă abiecă și violență.

Cimitirul săracilor fusese anii de zile înainte de revoluție un loc al securității. De ce n-are folosit securitatea tocmai în zilele revoluției acest loc pentru a face să dispară cadavrele celor torturați pînă la moarte ?

De ce în căsuță din cimitir, de data astă în interiorul unei masse de beton, se putea citi : „Accusați cu fâciu criminalii lui Ceausescu. El sănătatea noastră.

Cea ce nimitem nu crede în prooria tară, cred oamenii care vin de depărtare. El sănătatea adevărului — călăre de minciună. El nu sănătatea.

De ce și-a trimis dr. Dressler obrazul la spălat în vest ? Căci cei care au trăit și trăiesc în Timișoara nu-l cred. El cunoște călăre de minciună și-a croit drum. Numai că era necesară și nu trebuia să se zbată pe locul a supraviețuitor. El a fost întinut pe brațe și otează privii de sus. Numai că otează să respire și să tina un discurs impecabil. Răufăcătorii poartă faptele ei ca pe o camasă curată. Numai că care minte timid, lucruri mărunte, minte neîndemnătoare. Numai că care minte răzătă — se pare — are timp să se constituă împăcată.

Cine cunoște faptele său cu milioane amale în fata unei hărți false. Acestea are numai oricele cuvințe sănătate și bărbăte.

Există oameni domni de crezute chiar dacă nu există dovezi. Există oameni pe care e cu neputință să-i crezi, tocmai pentru că nu au dovezi.

Minciuna are picioare scurte. Adevărul nu are deloc.

Traducere : OCTAVIAN MAVRODIN

Redacție : Anton Burlea, Constantin Serafimovici, Dorin Tigănos (secretariat), Emanuel Pôrvu, Ovidiu Bogdan (foto-reporter), Lucian Branea, Mariana Dinu, Radu Dobândă, Mihai Gherman (corectură), George Aran, Raluca Barac, Marina Mezei, Dan Oprescu, Rodica Poladă, Andreea Poro (redactori), Dan Pavel (șef secție social-politic), Bedros Horationgan (șef secție cultural), Teodor Sugar (secretar general de redacție), Gabriela Adameșteanu (redactor șef adjuncță), Stelian Tănase (redactor șef).

Adresa redacției : Calea Victoriei 120, telefon 14.17.76, fax 14.15.25.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București,

16 pagini - 5 lei